

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze ||| Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu. ||| la redactiuni.

Anulu IV.

Blasiu 1 Decembre 1890.

Nr. 5.

Metropolitulu

Dr. JOANU VANCEA de BUTEAS'A.

BCU Cluj / (Schitia biografica) Library Cluj

„Dupa câtu ne voru ajutá poterile, de cari dispunemu
din darulu lui Domnedieu, ne vomu nisui a fi spre
folosulu si prosperarea, spre inflorirea si inaintarea
in tóte privintiele a Archidiecesei si a Provinciei
nóstre besericesci“.

Cuvântarea rostita de actualulu nostru Archipastoriu in
11 Aprilu 1869, la instalarea sa de Metropolitu.

1. In dilele acestea, cându ambitiuni meschine, aspiratiuni personale si interese egoistice pre multi nu-i lasa a conlucrá la realisarea aspiratiuniloru si la promovarea intereselor generale ale natiunei si besericei nóstre; astadi, cându si celea mai sânte cuvinte de beserica si natiune suntu in gur'a multor'a numai nesce mijlóce pentru ajungerea unoru scopuri personale sau chiar' pentru a împiedecá realisarea idealului, spre care tiéntesce si beseric'a si natiunea: este bine se ne folosimu de ori ce ocaziune spre a pune inaintea generatiunei presente esemplulu aceloru barbati, cari in cerculu loru de activitate lucra diu'a nóptea numai pentru binele comunu fâra a véná nici aur'a popularitatei, nice recunoscinti'a publica, si se multiamescu numai cu liniscea si mângaierea sufletésca, ce li-o procura implinirea detorintieloru si faptele cele bune, imitându in acést'a pre dragalasi'a viorea, care se retrage intre primele frundiulitie resarite sub razele sórelui de primavéra, si de acolo 'si respândesce in tóte pârtile mirosulu seu placutu si recreatoriu.

Unu astu-feliu de barbatu este si Escelenti'a Sa Preasantitulu Domnu Metropolitu Dr. Joanu Vancea de Buteas'a, si pentru ace'a bine este, cá din incindentulu iubileulu seu episcopalu de 25 ani se aruncámu o privire scurta preste viéti'a lui si activitatea lui binecuvântata de 25 ani, in cari a pastoritu cá episcopu si metropolitu in sinulu santei beserice greco-catolice, căci prin acést'a vomu perpetuá nesce fapte, cari atátu generatiunei presente, câtu si generatiuniloru fiitorie voru servi de esemple puternice spre totu ce este santu, nobilu si folositoriu besericei si neamului romanescu, si vomu face evidentu, câtu de importanta este serbatórea jubilaria din 3 Decembre a. c.

2. Cá unu stejariu ramuros si stufosu, care nu lasa a se desvoltá la umbr'a sa seménti'a arboriloru straini, ce-lu incungiura, stá si astadi in comitatulu Bihorului comun'a gr.-cat. Vasiadu (Vasad), incungiurata din tóte pârtile de comune, deosebite de dëns'a si dupa limba si dupa religiune. Este un'a dintre acele comune românesce, pre care nice venturile pestilentióse ale

doctrinelor eterodoxe n'au putut' o clafi dela religiunea cea adeverata, nice evenimentele politice si uneltirile straine nu au putut' o despoiá pana acum de caracterulu ei curatu romanescu.

In acésta comuna se nascu in 18 Maiu 1820 actualulu nostru Metropolitu din parintii sei George Vancea si Florian'a Nistoru. Famili'a nobila Vancea 'si trage originea din Buteas'a in tienutul Chiorului, unde dupa tota probabilitatea in tempuri vechi se asiediasa unu ramu alu familiei Vancea din comun'a Vancesci in Maramuriasu. Despre famili'a Vancea se face amintire si in diplomele nobililor románi din Apsi'a, intre altele in donatiunea regelui Sigismundu dela anulu 1406, unde e vorb'a si de Vancea si Alesandru fiii lui Vladu.

Anii primi ai vietii i petrecu actualulu nostru Metropolitu sub grigea si crescerea parintiloru sei si mai cu séma a mamei sale Florian'a, femeia cu tóte virtutile adeverate impodobita, intre cari escelan fric'a de Domnedieu, iubirea invapaiata catra fiii sei, veghiarea neadormita asupra binelui loru fisicu si moralu, si simtiementu delicatu pentru nefericirea deapropelui: tóte virtuti, cari straplantandu-se in sinulu fiului ei Joanu, au luat in acest'a directiunea si dimensiunile grandioase, cari se potrivescu cu chiamarea si positiunea lui inalta. Mai cu séma iubirea adeverata si adéncá, care se manifestéza, nu in cuvinte seci, ci in fapte de binefacere, a eredit'o densulu dela mama-sa.

Atátu a fostu de mare iubirea mamei catra fiulu seu Joanu, incátu de acest'a nu s'a potutu despartí nice dupace densulu s'a asiediatu cá Metropolitu in Blasiu, unde l'a insocitu si a petrecutu cu elu pana candu Domnedieu a chemat'o la o viétia mai buna, lasandu aci pre pamentu intre toti, cari au cunoscut'o, suvenirea faptelor ei de caritate, cu cari ajutá pre veduve, orfani si seraci in totu tempulu si cu tóta liberalitatea.

Mam'a Metropolitulu nostru este inuorméntata in cemeteriulu de langa beseric'a parochiala gr.-cat. din Blasiu, unde i s'a redicatu unu monumentu cu inscriptiunea: „Aci dórme in Domnulu Florian'a Vancea n. Nistoru, Mam'a Metropolitulu Joanu, nascuta la anulu 1792. si mórta in 1872“.

Inca in anii cei mai fragedi ai prunciei a datu Metropolitulu nostru semne invederate de o minte agera si de aptitudini estraordinarie pentru invetiatura. De ace'a dupace a cercetatu doi ani scol'a din Vasiadu, la anulu 1831 fú tramisu in scóele normale greco-catolice din Oradea-mare, unde sub conducerea lui Josifu Godsi'a, barbatu absolutu de gimnasiu si docente veteranu si fórtu practicú, a studiatu doi ani, anume in anii scol. 1831/2 si 1832/3.

Sub Episcopulu de pia memoria Samuilu Vulcanu fú primitu in seminariulu tinerimeii greco-catolice ro-

máne din Orade cá alumnu in fundatiunea Episcopulu Darabantu, unde dejá in anulu primu a remasu orfanu de iubitulu seu parinte. Aci avu de superioru rectoru pe canoniculu Michailu Talnács, ér de vicereктору mai ántaiu pre preotulu Petru Iliesiu, apoi pre Stefanu Dume, si in urma pre Joanu Pap, care mai tardiu deveni rectoru si canonicu-abate. Prelegerile din studiele gimnasiale si din cursulu filosoficu le-a cercetatu in scóele calugariloru regulari catolici, numiti canonici Premonstratensi. Aci a avutu de profesori pre Eugeniu Fabó in cl. I. si II. gimnasiala, Martini in cl. III. si a IV, Em. Veresik in retorica sau cl. V. si Morvay in poetica sau cl. VI., ér in cursulu filosoficu pre Jos. Bradeker (filosofia), Lad. Godofr. Krausz (istoria), Adam Krajcsovic (matematica), Andr. Nováczky (religiune), Aloisiu Vass (limb'a magiara) si Joanu Faliczky (fisica).

Cátu s'a destinsu densulu intre conscolarii sei in gimnasiu, dovedescu nunumai testimoniele lui eminente, ci si urmatóri'a intemplantare.

Joanu Danutiú alias Daniel, carele a repausatu acum de curúndu in Posionu si a lasatu o fundatiune de 30,000 fl. pentru pruncii greco-catolici románi, mergúndu odata in Seminariulu tinerimeii románe, cá se viziteze pre colegulu seu Joanu Pap, care era pusu de instructoru peste alumni Seminariulu, — 'lu aflá esaminandu pre seminaristi. Fericitulu Danutiú puse unele intrebári si Metropolitulu nostru, de a carui responsuri precise si corecte remanendu uimitu, cercá cu totu felulu de intrebári, cá se-lu incurce si se 'lu faca cá se dé responsu mai pucinu corectu din limb'a latina.

Tóta incercarea lui inse facia de Metropolitulu nostru, care pre atunci erá in prim'a gramatica, cum se numiá I. cl. gimn, — remase zadarnica, ceea-ce intr'atát l'a frapatu, incátu inainte de ast'a cu vre-o cátiva ani intalnindu-se din nou cu Metropolitulu nostru, pre care de mai multe decenie nu-lu vediuise, cu o bucurie nespusa i aduse aminte de acésta intemplantare, asecurandu-lu, cá de atunci a invetiatu a-lu stimá si iubi mai multu, decátu pre ori cine altulu. Cá unu semnu de iubire si incredere nemarginita fericitulu in Domnulu Joanu Danutiú a dispusu apoi in testamentulu seu, cá Metropolitulu nostru se-i fia eredele universalu si se se ingrigésca, cá averea lui se ajunga la destinatiunea determinata prin testamentu.

3. VEDIENDU Consistoriulu greco-catolicu de Orade, cá la an. 1841 intre elevii Seminariulu de acolo nici unulu nu a absolvatu studiele gimnasiale si cursulu filosoficu cu succesu mai splendidu si cu portare mai frumósa, decátu Metropolitulu nostru, si cá nici unulu nu avea o chiamare asia de adeverata la statulu preotiei, nici insusiri asia escelente, cá Densulu, — totu in acelu anu l'a tramisu la Vien'a in Seminariulu

numitu Stadt-Convict, ér' mai tardiu Barbareum. Cá alumnul alu acestui institutu a ascultat sciintiele teologice in celebr'a Universitate din Vien'a, avendu de profesori pe eruditii barbati: Joanu Stark in istori'a besericésca, Josifu Scheiner in vechiulu testamentu, Josifu Kaerle in limbile semitice, Venceslau Kozelka in noulu-testamentu, de Gapp in dreptulu canonicu, Richter in pedagogia, Joanu Schwetz in teologi'a dogmatica, Fritz in teologi'a morala, Mich. Schauburger in teologi'a pastorală, Franc. Schmidt in metodica si catechetica si Godinger in dreptulu civilu, atátu publicu câtu si privatul alu Ungariei.

Intre conscolarii sei a fostu totudeaun'a celu dintâiu, si si-a atrasu nunumai iubirea profesorilor, ci si stim'a si admiratiunea conscolarilor sei. Despre acestea avem o marturisire solenna facuta de o persóna venerabila.

De odata adeca cu Metropolitulu nostru se aflá in Seminariulu din Vien'a la „Sta Barbar'a“ si fostulu Metropolitulu alu Rutenilor din Galiti'a Josifu Sembratovicz, care de presente petrece in Rom'a. Acest'a in an. 1886, candu Metropolitulu nostru erá impreuna cu toti Episcopii sei sufragani in cetatea eterna, se folosi de acésta ocaziune spre a-si renoi legaturile de amicitia cu fostulu seu colegu, chiemandu la pranzu atátu pre Metropolitulu nostru câtu si pre Episcopii nostri sufragani. In mijloculu pranzului se redica betranulu Sembratovicz si cu lacrimi de bucuria, cari i straluciau in ochi, 'si aduce aminte de dilele fericite, cându impreuna cu Metropolitulu nostru se aflau in Seminaru si totu odata accentuá stim'a si iubirea extraordinaria, de care se bucurá Metropolitulu nostru la conscolarii sei din Vien'a, si calitátile escelente, cu cari acel'a ii intrecea pre toti. Cu alta ocaziune marturisi Metropolitulu Sembratovicz inaintea scriitorulu acestoru sire, cá Archiereulu nostru nunumai in studiele propuse a fostu celu dintâiu, ci pre lênga ace'a a invetiatu si limb'a francesă, ér' limb'a germána, pre care nu avuse ocaziune de a o studiá acasa, si-a însusit'o asia de perfectu in scriere si vorbire, in câtu singuru intre toti conscolarii sei români si ruteni a fostu in stare se depuna din studiulu pastoralulu esamenu in limb'a germána, si nu in cea latina, cum faceau ceialalti tineri români si ruteni.

In societatea tinerilor romani, cari pre tîmpulu acel'a ascultau la universitatea din Vien'a, Metropolitulu nostru erá fôrte iubit si stimatu pentru inim'a lui deschisa, cu care pre toti -i imbratisiá, si pentru naturelulu seu vioiu, care -lu facea placutu in societatea loru. Din tîmpulu acel'a s'au pastratu cele mai dulci suveniru despre dînsulu chiar' si la tînerii greco-orientali, cari erau la universitate, si dintre cari unii acum ocupa positiuni inalte in sinulu besericeii greco-orientale, carea atunci nu-si tramitea

tinerii la scólele protestantice, ci cu preferintia la scólele catolice, fiinducá tienea contu de diferinti'a enorma, ce esista intre doctrinele besericeii greco-orientale si intre sect'a protestantiloru.

4. Dupa absolvarea cursulu teologicu si depunerea rigorosulu primu din studiulu biblicu si limb'a greca si limbile semitice, Archipastoriulu nostru se reintôrse la anulu 1845 in dieces'a de Oradea-mare si la 10 Augustu 1845 cu ocaziunea consacrarii besericeii din Vasiadu fu chirotonitu de preotu celibe, apoi aplicatu in cancelari'a diecesana cá actuariu si protocolistu pâna in 19 Novembre 1845, cându fu dispusu de capelanu in Macovi'a (Makó) lînga renumitulul parochu si vice-protopopu gr. cat. Ignatiu Balcu de Bistr'a, barbatu desteptu si limbistu mare, care si acum traiesce retrasu in pensiune. Aici inse petrecu numai pâna in 7 Decembre a acelui'a-si anu, câci Episcopulu Erdélyi fiindu convinsu, cá modestulu capelanu din Macovi'a atátu pentru eruditiunea sa, câtu si pentru portarea sa esemplara este chiamatu dela Domnulu, cá se devina unu factoru importantu in beseric'a nóstra, -lu rechiama din Macovi'a si-lu tramise din nou la Vien'a in institutululu numitu „la Sântulu Augustinu“ unde se primescu numai acei preoti, cari se pregatescu pentru obtinerea laurei de doctoru in teologia, si cari au se devina, asia dicîndu, flórea clerulu catolicu din monarchia.

La Vien'a plecá tinerulu candidatu de doctoru in sânt'a teologia in 24 Decembre 1845 si sôsî acolo in 2 Januariu 1846. In Augustineu a avutu de directoru supremu pre Ignatiu Feigerle, parochulu curtei imperiale, ér' de directori in studie pre Josifu Columbus, Bartol. Widmer, J. M. Hânsle, Fr. J. Rudigier, si Josifu Strossmayer. Sub conducerea acestoru barbati eruditi a depusu doctoratululu in sciintiele teologice, si in 31 Juliu 1848 plecá de acolo spre a se reintôrce in dieces'a sa, unde din Augustu 1848 pâna in Juniu 1849 functioná cá archivariu, protocolistu, si vicenotariu consistorialu, si cá profesoru preparandialu si apoi fu numitu de secretariu episcopescu, oficiu care l'a portatu in tîmpuri fôrte grele, cum au fostu anii absolutismulu celui mai rigorosu. Episcopulu avea intr'insulu incredere fôrte mare si pentru ace'a -lu initiá in tóte lucrurile mai momentóse. Astu-feliu d. e cându se tieneau conferintiele referitórie la reactivarea Metropoliei gr. cat. si infintiarea dieceselor de Gherl'a si Lugosiu in curtea episcopésca, zelosulu si eruditulu secretariu inca luá parte la acelea in calitate de procuratoru alu actelor, ce se recereau in tóte directiunile. Pentru activitatea lui neobosita si virtutile lui deosebite fu propusu mai târdiu Majestatei Sale spre a fi denumitu de canonicu in capitululu gr. cat. de Oradea-mare. Denumirea acést'a urmá in anulu 1855. Dupa aceea

a functionatu in calitate de secretariu si canonicu a latere, de Directoru alu cancelariei diecesane si de Inspectoru scolasticu diecesanu, lasându in tóte directiunile urme de o activitate binecuvântata si plina de succese binefacetorie. Mai cu séma a escelatu prin ánim'a lui sântitória pentru nefericirile seraciloru, orfaniloru si veduveloru si celoru loviti de sórte, pre cari din venitele sale modeste de canonicu -i ajutá cu liberalitate, si unde nu potea intinde ajutoriu materialu, ánim'a lui nobila aflá totudeaun'a unu cuvântu de mângaiare si de alinare a suferintieloru.

Faim'a virtutiloru si meriteloru sale se respândi in tóte părțile, si astu-feliu Majestatea Sa Imperatulu si Regele nostru Apostolicu a facutu cea mai nimerita alegere, cându dupa mórtea lui Joanu Alexi a primulu Episcopu de Gherl'a -lu denumi in 4 Juliu 1865 de Episcopu alu acestei diecese. Sânti'a Sa Pap'a Piu IX -lu preconisá in 25 Septembre 1865 ér' in 3 Decembre aceluia-si anu la serbatórea Intrarei in beserica a Nascatórei de Domnedieu, adeca inainte de acést'a cu 25 ani, fú consacratu de Episcopu in beseric'a catedrala din Oradea-mare prin Episcopulu de acolo Josifu Papp Szilágyi de Ilyésfalva.

In 28 Januariu 1866 -si ocupá scaunulu episcopescu din Gherl'a in presentia Capitolului, Vicariloru foranei, protopopiloru si deputatiloru clerului diecesanu, si intre cele mai vii expresiuni de bucuria din partea tuturoru celoru buni.

5. Are totudeaun'a o misiune grea acel'a, care este chiamatu dela Domnedieu se conduca destinele unei diecese tinere si inca nu deplinu organizate, cum erá pre tótempulu acel'a dieces'a Gherlei. Noulu Episcopu inse si-a implinitu-o cu zelu neobositu in decursulu tótempului de 3 ani si 3 luni cátu a statu in fruntea diecesei sale.

Inainte de tóte a voitu se cunósca ómieni, impregiurările si starea diecesei, a cárei pastorire -i erá incredintiata. Pentru aceea continuá visitatiunile canonice incepute de antecesorulu seu, cercetându in anulu 1866 si 1867 tienutulu Naseudului, Becleanulu, Deesilulu si Gherlei, visitându besericele si scólele, intretienendu-se cu credinciosii sei din tóte clasele poporatiunei, informându-se dela toti despre starea loru si predicându cuvântulu lui Domnedieu cu zelu invapaiatu si apostolicu si cu unu farmecu propriu tuturoru cuvântariloru sale. Pre toti îi indemná la statornicia in credinti'a cea adeverata si la esercitarea virtutiloru crestine, dela cari depinde inaintarea omului pre paméntu si mántuirea lui eterna.

Numai din archivulu diecesei Gherlei se voru poté scóte la lumina tóte faptele, cari au se arete activitatea desvoltata de acestu archiereu pentru in-florirea si inaintarea acelei diecese. Aici observámu pre scurtu, cá dieces'a de Gherl'a n'avea tipografia,

si Elu a infintiat'o. Esistinti'a Seminarului diecesanu nu erá asigurata, si Elu a asecurat'o, mijlocindu din Fondulu religionariu o subventiune anuala de 14,180 fl. Parochiele din părțile adnece se afláu intr'o stare precaria: Elu le-a esoperatu o dotatiune *anuala* de 10,000 fl. din Fondulu religionaru ungaru. Comun'a besericésca cá atare, unde reside Episcopulu, afara de scól'a elementara poporala, erá lipsita de ori ce institutu de invetiaméntu, si Elu a pusu basa la infintiarea unei scóle române centrale in Gherl'a, esoperându pentru ca nesce obligatiuni de ale imprumutulu nationalu in valóre de 20,000 fl. Esoperá o subventiune de 1000 fl. pentru scól'a romána gr. cat. din Lapusiulu ungurescu. Mijloci din Fondulu religionariu sum'a de 17,224 fl. pentru edificarea besericei din Simleulu Silvaniei, la carea mai târdiu se adause totu de acolo sum'a de circa 2000 fl. Totu din acelu Fondu esoperá unu salariu pentru capelanulu din Simleu, si unu adausu de 105 fl. pre anu la salariulu vicariulu din Selagin. A facutu pasii de lipsa pentru sistemizarea unui postu de spiritualu greco-catolicu la corectoriulu din Gherl'a, si-i mijloci din cass'a statulu o dotatiune anuala de 920 fl. Se ingrigi, cá din banii scólei centrale din Gherl'a se se cumpere pentru ace'a scóla o casa cu 4500 fl. si o gradina frumósa cu 2300 fl. A mijlocitu infintiarea unui postu de capelanu in armat'a comuna la regim. Nr. 63. Pentru fondulu viduo-orfanalu diecesanu a esoperatu sum'a de 16,161 fl.

La intrepunerea lui s'a obtienu inca unu alumnatu in Seminarulu teologicu din Vien'a pentru clericii din dieces'a Gherlei.

A organizatu Seminarulu teologicu diecesanu si l'a provediutu cu statute.

O diecesa seraca, precum suntu de comunu diecesele nóstre, numai asia póte inflóri, déca averile parochiale se administréza conscientiosu, si se intrebuintéza numai pentru promovarea culturei intelectuale si religioso-morale a poporeniloru din respectivele parochii. De acestu adeveru fiindu petruncu si zelosulu Episcopu, se ingrigi de redigerea unui statutu, dupa care se se administreze conscientiosu averile besericesci si scolastice din tóta dieces'a. Edá si primulu Siematismu alu clerulu diecesanu, pentru cá in acésta carte si pre venitoriu se se represinte icón'a fidela a diecesei sale.

Alipirea Lui neclatita catra beseric'a cea adeverata catolica, zelulu invapaiatu pentru promovarea binelui spiritualu a turmei sale cuvântátorie, meritele cástigate pentru bunastarea diecesei Gherlei atrasera atentiunea sântulu Scaunu apostolicu ocupatu atunci de marele Pontifice Piu IX; care dreptu recunoscintia pentru acele merite si virtuti, conferi Episcopulu de Gherl'a la anulu 1867 nu numai titlu de conte Ro-

manu, ei și demnitățile de Prelatu domesticu și asistente la Tronul Pontificiu.

6. În 7 Septembrie 1867 moră nămoritoriulu Archiepiscopu și Metropolitu Alesandru Sterc'a Siulutiu, și după mărtea lui în toate partile Provinciei noastre bisericești se manifestă cele mai vii îngrijiri cu privire la venitoriu.

Înse Domnedieu a voit, că în sinulu bisericești noastre se fia unu pastoriu, a carui ânima palpită numai pentru binele bisericești sale, și care veghiă cu ochi neadormiti, că biserica noastră se lăsa neatinsă și din aceste împregiurări grele. În această acțiune nu dezvoltă o activitate sgomotoasă, ci o activitate întielptă, energică, binecuvântată și plină de succese.

Dovada despre această sunt pasii făcuți de Dăusulu pentru susținerea dreptului, ce din timpuri străvechi l'a avutu clerulu gr. cat., de a-si alege pre succesorulu Metropolitulu din Alb'a-Julia, respective a Episcopulu de Fagarasiu.

Temerile, că acestu dreptu între împregiurările dela anul 1867 se va sistă, erau generale.

Aceste temeri se oglindăza foarte viu în reprezentatiunea făcută de Capitulu din Blasiu înca în lun'a lui Septembrie 1867 către Majestatea Sa Imperatulu și Regele nostru Apostolicu, pentru a se concede exercitiulu nestirbatu alu acestui dreptu.

Acăsta cerere fu tramisă comisariulu regescu Péchy din Clusiu spre a o înaintă la înaltulu tron. Înse Capitulu nu se multiamă cu atât'a, ci se adresă și către Episcopii sufragani ai Provinciei bisericești, că această cerere se o spriginăca la ocașiune binevenită cu toată puterea cuvântulu lor apostolicu. Ocașiune binevenită se oferă foarte curundu și actele referitorie la această cauză importantă sunt o dovadă eclatantă despre tactulu, întielepciunea, energi'a și sciinti'a, cu care Episcopulu Gherlei a sciutu înduplecă pre Ministrulu de culte și instructiunea publică de atunci baronu Eötvös, că se propuna elu însuși Majestatei Sale concederea dreptulu de alegere cu ocașiunea completării scaunulu metropolitanu din Blasiu. Totu aceste acte voru adeveri la timpulu seu și desinteresarea nobilă personală a Episcopulu de Gherl'a în această afacere momentosă, a cărei deslegare fericită în partea ei cea bună numai Lui are de a se multiamă.

În 11 Augustu 1868 s'a îndeplinitu actulu alegerii de Archiepiscopu și Metropolitu în biserica catedrală din Blasiu în presentia comisariilor regesci: Ales. Dobr'a Episcopulu Lugosiulu și Alesandru Bohetiulu capitanulu districtulu Nasendu.

La această alegere a obținutu Joanu Vancea Episcopulu Gherlei 59 voturi,
 Canoniculu Tim. Cipariu 49 „
 Canoniculu J. F. Negrutiu 36 „

Acești'a trei fură apoi propusi Majestatei Sale pentru denumirea unuia dintre dănsii de Archiepiscopu alu Alb'a-Juliei. Majestatea Sa denumi pre meritulu Episcopulu alu Gherlei prin diplom'a regescă din 21 Novembre 1868. Pontificele întari denumirea prin bul'a de dto 21 Decembre 1868, cr' instalarea se efectui în 11 Aprilu 1869. Totu în anulul acel'a Majestatea Sa denumi pre noulu Archiepiscopu și Metropolitu de consiliariu intimu de statu.

7. Ocupându-si scaunulu metropolitanu cu devis'a pusă în fruntea acestei schiti biografice, înaltu Preasanti'a Sa s'a nisuitu din toate puterile a o și realiză. Înainte de toate și aici cercă a cunoșce omeni și împregiurările, pentru că în conformitate cu lipsele archidieceșei se pōta face binele, ce și l'a propusu. De ace'a în trei ani după oalta și anume în 1869, 1870 și 1871 și apoi în anii 1874 și 1876 întreprinse obositoare visitatiuni canonice prin diecesă, și chiar și prin părțile mai departate ale acelei'a, cum sunt Vicariatulu Fagarasiulu (1874) și tractulu Muresiulu (1876). În aceste visitatiuni canonice dezvoltă o activitate extraordinară. De multe ori predică cuvântulu lui Domnedieu și de 4—6 ori pre di, totdeauna după lipsele poporulu din respectiv'a comună. Entusiasmul și bucuri'a, cu care eră întimpinatu pretotindenea, chiar și din partea greco-orientalilor și a străinilor, nu se pōte descrie, binefacerile materiale și spirituale ale dănsulu cu aceste ocașiuni nu se potu numera.

În anulul Domnulu 1869 în zilele 20—22 Oct. tîenă Sinodu archidieceșană. În acestu Sinodu s'au adusu 50 de canōne disciplinare împartite în 6 secțiuni, dintre cari secțiunea I. tractăza despre regularea tînerii cultulu divin; II. despre indemnarea poporulu la frecventarea bisericești; III. despre predicarea cuvântulu lui Domnedieu; IV. despre promovarea moralității în cleru și poporu; V. despre împartirea proventelor parohiali între antecesoru și succesoru; VI. despre regularea și provăderea spirituală a parohielor.

Totu în acestu Sinodu s'a prelucratu și o lege electorală provisorie pentru congresulu provinciei metropolitane gr. cat. române de Alb'a-Julia.

În acestu Sinodu si-a exprimat Metropolitulu cu cuvinte caldăroșe bucuri'a, care eră bucuri'a tuturor credinciosilor bisericești gr. cat., dicându: „Eca ce schimbare marătia, ce evenimentu diferentiu între timpulu trecut și celu presente! Ce'a ce eră mai înainte sufraganele unei Metropolii de altu ritu, desi asemenea catolicu, adică stă mândra încununată cu demnitățile unei Metropolii independente dela alt'a asemenea siesi; — ce'a ce înainte de ast'a cu 20 ani susținea cauzele sale, că subordinată, unui foru de disciplină diferentă, adică primesce ea cauzele so-

roriloru sufragane, că se le decida cu putere de dreptu apelabilu numai la foru papale delegatu de sântulu Scaunu Apostolicu din tîmpu in tîmpu“.

8. In 9 Novembre 1869 insocitu de secretariulu seu Dr. Victoru Mihályi actualulu Episcopu de Lugosiu, plecà din Blasiu si nu-si pregetà a caletori la cetatea eterna spre a salutà pre urmatoriulu sântulu Petru, a se închinà la mormântulu ss. Apostoli, preste care se ridica gigantic'a cupola a Basilicei sântului Petru, spre a sarutà pamântulu strabuniloru nostri stropitu de sângele milióneloru de martiri, dar' mai vîrtosu spre a luà parte la Conciliulu Vaticanu, unde a fostu chiamatu cá Archiepiscopu. Aici a petrecutu din 22 Novembre 1869 pàna in 30 Juniu 1870 si a desvoltatu o activitate si a desvelitu o eruditune teologica, care nu mai erà obiceiul a se vedé in beseric'a orientala de cându s'a închisu sirulu Parintiloru din cele de întâiu optu vécuri ale besericeii. Atâtu este de interesanta petrecerea Escelementei Sale in Rom'a pre tîmpulu Conciliului Vaticanu, încàtu credemu a face unu serviciu fôrte placutu cetitoriloru nostri, descriindu-o celu pucinu in liniamentele ei generale.

Escelementi'a Sa a vorbitu de repetite ori in congregatiunile generale ale acestui Conciliu, si si-a facutu si in scrisu observàrile sale nimerite la proiectele decisiuniloru conciliarie.

Astu-feliu in Congregatiunea a cincia generala tienuta in 30 Decembre 1869 a vorbitu despre schimbàrile, ce trebuiau dupa parerea Densului se se faca in proiectulu referitoriu la erorile rationalistiloru.

In 17 Februaru 1870 convenindu cu Cardinalulu Capalti presedintele deputatiunei sinodale in trebile disciplinare, si venindu vorb'a despre asiediemintele besericeii catolice de ritulu grecescu, Escelementi'a S'a Domnulu Metropolitu nu a intrelasatu a accentuà Eminentiei Sale, cà institutiunile besericeii grecesci prin posesiunea neîntreputa de mai multe vécuri au trecut in viçti'a poporulu greco-catolicu. Din care cauza chiar' interesulu besericeii catolice poftesce, cà acele institutiuni legitime se se lase neatinsu din partea Conciliului Vaticanu.

In 5 Martie mergèndu la locuinti'a Cardinalulu Capalti, a accentuatu din nou inaintea acestui eminentu barbatu, cà ritulu si disciplin'a Besericeii grecesci, asiediata de Ss. Parinti si pastrata cu scumpetate cà o pretiósã mostenire dela strabuni, nu trebuie se se nesocotésca de Conciliulu ecumenicu, ci besericeii greco-catolice trebuie se se lase deplina libertate, cà in cele disciplinare se se desvólte pre bas'a legislatiunei sale canonice. Cardinalulu aprobandu parerea Escelementei Sale si apretiàndu motivele ei, a promis din partea sa totu spriginulu in acèsta directiune. Incântatu de bunavointi'a si întieleptiunea acestui Cardinalu, in 20 Martie 1870 Escelementi'a Sa a prezentatu aceluasi

Cardinalulu unu memorandu importantu subscrisu si de Episcopulu Oradei-mari Josifu Papp-Szilágyi, in care se spunu pre largu motivele, pentru cari ritulu si disciplin'a besericeii greco-catolice trebuie se se pastreze nestirbate. Cardinalulu se grabi a dechiarà Escelementei Sale Domnulu Metropolitu, cà a vorbitu si cu ceialalti presidenti ai Conciliului Ecumenicu si cu totii au recunoscutu, cà beseric'a greco-catolica si mai vîrtosu provinci'a nòstra besericésca nu póte fi supusa decisiuniloru disciplinare, ce s'ar' aflà cu cale a se aduce pentru besericele de ritulu latinu ori de alte rituri orientale, cari nu se tiçnu de beseric'a grecesca.

In 26 Februaru 1870 Escelementi'a S'a Domnulu Metropolitu si-a prezentatu in scrisu observatiunile Sale relativu la partea prima din proiectulu (schema) importantu despre beseric'a lui Christosu, ér' in 12 Martie si-a prezentatu observatiunile pururea memorabile la partea a dáu'a din acelu proiectu.

In 30 Martie 1870 tienendu-se a 37 congregatiune generala, in care a venitu pre tapetu capulu III. din Constitutiunea „de Fide catholica“, Escelementi'a S'a, desi capulu respective proiectulu acest'a erà prelucratu cu consideratiune la observàrile facute mai inainte in scrisu din partea Parintiloru Conciliului, totusi se suì pre amvonu si rostò o cuvèntare classica, in care propuse mai multe emendamente cu privire la acelu proiectu, dintre cari patru au si fostu primite in Congregatiunea generala dela 6 Aprilie. Vorbirea acèst'a a placutu fôrte tare Parintiloru Conciliului, ér' Cardinalii Presidenti au tramisu numai de càtu sub siedintia la Escelementi'a S'a pre Episcopulu din St. Pölten Josifu Fessler secretariulu Conciliului, cà in numele Presidiului se gratuleze Escelementei Sale Domnulu Metropolitu pentru observatiunile nimerite din acè'a cuvèntare.

Un'a dintre cele mai interesante pagine in istori'a Conciliului Vaticanu si in istori'a nòstra besericésca o forméza inse cuvèntarea rostita de Escelementi'a S'a Metropolitulu in Congregatiunea generala din 2 Juniu 1870 asupra proiectului (schemei) despre beseric'a lui Christosu. Vorbirea acèst'a, despre care speràm, cà la tempulu seu se va poté publicà, a tienutu apròpe o óra, cu tóte cà unele documente dintr'ens'a numai s'au citatu, dar' nu s'au si rostitu. Atentiunea Parintiloru Sinodulu a fostu dintre cele mai încordate, si a produsu o sensatiune si o impresiune fôrte mare. Episcopi din tóte partile lunei, intre cari amintimu pre Archiepiscopulu din Paris, Sens, Avignon, Milano, München, Kalocsa, Leopold, etc. au gratulatu Escelementei s'ale, cându dupa cuvèntare mergea la loculul seu, ér' altii au alergatu in decursulu siedintiei, cà se gratuleze vorbitorulu, care abia sosise acasa la cuartirulu seu, si Episcopulu Muncaciului Pankovics

a si intratu la densulu, cá se -lu felice, si se-i spuna impresiunea adéncă produsa prin aceea cuventare. Dupa amédi s'a prezentatu o deputatiune numerósa de Episcopi, cari in numele Episcopatului Ungariei au interpretatu multiamit'a si felicitările acelu Episcopatu. In deputatiune au fostu Alesandru Bonnaz Episcopulu Csanadului, Mich. Fogarasy alu Transilvaniei, Stefanu Lipovniczki alu Oradei-mari, Sigismundu Kovács alu Quinque-ecelesiei, Joannu Perger alu Casioviei, Emericu Szabó alu Sabariei, Gabriellu Máriássy ausiliariulu Archiepiscopului de Agri'a, ér' Cardinalulu Schwarzenberg din Praga si Josifu Strossmayer Episcopulu Bosniei si alu Sirmiului in semnu de gratulatiune si-au tramisu biletele loru.

Spre a se slabí in cátu-va impresiunea produsa de vorbirea Escelementei Sale Metropolitulu nostru, s'a simtitu indemnatu a-i respunde in congregatiunea generala dela 13 Juniu insusi Cardinalulu Pitra, auctorulu renunitulu opu: „Juris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta“ si celu mai invetiatu intre Cardinalii din Rom'a cu privire la trebile besericei grecesci.

La observările cam esagerate ale Cardinalului de Pitra a respunsu apoi Escelementi'a S'a Metropolitulu in congregatiunea generala din diu'a urmatóre, adeca din 14 Juniu 1870. Acésta cuvëntare inca si mai lunga decâtu cea din 2 Juniu, a produsu o sensatiune nespusa. Scoborandu-se vorbitoriulu de pre amvonu, indata au alergatu la elu unu numeru insemnatu de Episcopi din tóte natiunile mai insemnate si cu cea mai intima cordialitate l'au gratulatu, folosindu-se fiesce care de terminii, ce li-au dictatu sentimintele produse si stérnite prin acést'a cuvëntare, care va remané memorabila atátu cu privire la obiectulu de sub discutie, cátu si cu privire la reducerea asertiunilor Cardinalulu Pitra la valórea loru adeverata. Archiepiscopulu Alesandru Franchi, care fusese Nuntiu Apostolicu la Madridu ér' mai tardiu Cardinalu, a laudatu acésta cuventare mai vórtosu pentru moderatiunea stilului, care esprimá adeverulu fara se vate me pre cineva, ér' Episcopulu Zwerger din Seckau gratulandu Escelementei Sale' s'a esprimatú cá pentru moderatiunea lui in stilu, pentru logic'a lui clara, precisiunea terminiloru, pentru dovedirea celoru afirmate si pentru spiritulu lui de conciliatiune bucurosu Par' ascultá si déca ar' cuventá cu órele intregi. In 16 Junie Archiepiscopulu francesu din Alby a istorisitu Escelementei Sale, cá fiendu densulu in diu'a precedentă in audientia la Pap'a, a spusu Pontifcelui, cá Metropolitulu de Alb'a-Jul'i'a a tienutu o vorbire fórté buna, la ce Sánti'a S'a si-a esprimatú complacerea. Sub impresiunea estraordinaria a cuventarei Escelementei sale s'a semtitu indemnatu Cardinalulu Pitra a lasá, — fiendu densulu morbosu, — se i se cetésca in con-

gregatiunea generala dela 18 Juniu 1870 o cuventare, care va remané memorabila in istori'a besericei nóstre greco-catolice, pentru-cá Cardinalulu si-a retractatu tóte cele ce erán cam vatematóre in cuventarcea sa din 13 Juniu cu privire la beserica grecésca, si acésta retractare si-a sigilat'o cu o esprisiune, care nu numai a fostu o satisfacere neasteptata data Escelementei sale Metropolitulu, ci si o dovada eclatanta, cá acelu Cardinalu a sciutu uní cu profund'a lui scientia si inalt'a demnitate de principe alu besericei catolice si cea mai mare umilintia de monacu.

Acéstea cu privire la partea avuta de Escelementi'a s'a Metropolitulu nostru in lucrările Conciliulu Vaticanu.

Nu potemu trece cu vederea nici liturgi'a celebrata de Escelementi'a sa Metropolitulu in presentia Parintiloru Conciliulu Vaticanu. Escelementi'a sa fú adeca invitatú din partea presidialulu Conciliulu a celebrá in 28 Ianuariu 1870 sant'a liturgia chiar' in aul'a siedintieloru sinodale, cari se tieneau in bratiulu dreptu a crucei colosale formate de spatiulu internu alu besericei sántulu Petru. Escelementi'a Sa primí cu placere acésta invitatiune si Vineri diminúeti'a in 28 Ianuariu se duse la St.-Petru in Vaticanu, se imbracá in vestminte archieresci, avendu langa sine de ajutatori pre Joannu Szabó atunci canonicu in Orade, ér' acum episcopu in Gherl'a, si pre secretariulu seu Victoru Mihályi, acum episcopu in Lugosiu, amendoi imbracati in ornate diaconesci. La semnu datu din partea Presidialulu, Escelementi'a S'a Domnulu Metropolitulu intrándu in aul'a sinodala, toti Parintii adunati se sculara, si dupa ce a sositu la altariu, incepú sánt'a liturgia a sántulu Joannu Gura-de-auru; si fiendu-cá dupa calindariulu besericei grecesci chiar' in diu'a aceea se serbá inchinarea onoratulu lantiu a sántulu si intru totu laudatulu Apostolu Petru, s'a intemplatú, cá chiar' in Basilic'a Vaticana, langa móstele sántulu Petru si inaintea Besericei intregi reprezentate prin Episcopii sei de pre tóta suprafaci'a pamentulu, a marturisitu Escelementi'a Sa prin cuvintele din tropariulu dilei si cu auctoritatea besericei grecesci, cá sántulu Petru este „*pétr'a credintiei*“ si „*mai ántáiu de cátu Apostolii pre scaunu siedietoriu*“. La pàrtile de capetenia a santei liturgie, precum inainte de prefacere si inainte de cuminecare, ceremoniarulu papalu, care statea langa altariu, la semnu ce-lu primia, dá de scire Parintiloru, cá ce parte a Liturgiei se celebréza, pentru-cá densii se-si póta face rogatiunile indatinate dupa ritulu loru la acelea pàrti din sánt'a liturgia. Dupa sánt'a liturgia Escelementi'a sa Domnulu Metropolitulu trecéndu prin mijloculu aulei, din partea unui Episcopu din Ungari'a fu salutatu románesce cu unu „se trajésca“!

Amu inregistratu si acestu evenimentu, pentru-cá

pentru întâi'a óra au resunatu accentele limbei românesci înaintea reprezentantiloru din lumea întréga!

Sub durat'a Conciliului Vaticanu Escelenti'a S'a a depusu în mânilé Sântiei Sale Pap'a Piu alu IX unu memorandu importantu despre beseric'a unita, ér' Episcopulu Gibbons din Nord-Carolin'a în Statele Unite ale Americi Septentrionale, care acum ocupa prim'a demnitate în beseric'a catolica din Statele-Unite, a datu unu respnsu detaiatu în scrisu la 10 întrebàri puse de acelu Episcopu despre natiunea româna în genere si în specie despre Români uniti cu beseric'a Romei. De aceste respnsuri voiá Ilustrul Episcopu se se servésca la compunerea unui opu, în care nu numai se faca cunoscuti pre Români, ci se combata si pre protestantii din Americ'a, cari diceau, cá mai vertosu pentru ace'a nu se întorcu în senulu besericeii catolice, pentru cá invetiaturile loru (gresite) nu suntu numai a Protestantiloru, ci si ale besericeii grecesci. În contr'a acestor'a voiá Episcopulu se arete, cá credinti'a, riturile si disciplin'a besericeii grecesci în substantia este un'a cu credinti'a, riturile si disciplin'a besericeii catolice si asia de beseric'a grecésca, care -i osîndesce, Protestantii nu au dreptulu de a se folosí spre proptirea eresieloru loru.

Cine scie, câtí ómeni voru fi întorsu aceste desluciri ale Metropolitulu nostru în sinulu besericeii catolice, care facú de atuncia în cóce progrese estrordinarie în Americ'a?!

Pre câtu tîmpu a fostu Escelenti'a Sa în Rom'a a lucratu din tóte poterile, cá parochi'a romana gr.-cat. din Sighetulu Marmatiei se se scóta de sub jurisdictiunea Episcopulu ruténu din Muncaciu si se se tréca sub jurisdictiunea Episcopulu românu de Gherl'a. Solicitãrile Archierului nostru, — pre lãnga tóta opositiunea facuta de Episcopulu din Muncaciu, care inca ér' în Rom'a, — au avutu resultatu favorabilu, precum se vede din decretulu S. Congregatiuni de Propaganda Fide din 6 Maiu 1870 care se incepe cu cuvintele: „Hodiernus Metropolita Fogarasensis et Alba-Julienis Sacrae Congregationi de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalis nuperrime significavit“ etc.

Fiindu inca în Rom'a si audiendu Escelenti'a Sa Domnulu Metropolitu despre reorganizarea tribunaleloru judecãtoresci din Ungari'a si Transilvani'a, cu datulu 18 Aprilie 1870 a rogatu pre Ministrulu de justitia Horváth, cá la conferirea posturilor se fia cu drépta consideratiune si la Români greco-catolici, spre care scopu a si asternutu Ministrulu o consemnare de 55 barbati gr.-cat. cari ar' poté ocupá posturi importante în justitia încependu dela Curia pana la judecãtoriele cercuale.

Totu pre cându ér' în Rom'a a primitu Escelenti'a s'a scrisórea Consistoriulu metropolitãnu de

dto 16 Aprilie 1870. Nro $\frac{842}{451}$ prin care i se facea cunoscutu, cá Ministrulu de culte si instructiunea publica a resolutu negativu cererea, ce i se asternuse, cá se concéda tienerea unui Congresu besericescu alu Provinciiei greco-catolice de Alb'a-Jul'i'a. În urm'a acestei incunoscientiãri Escelenti'a sa cu dto 1 Maiu 1870 a rogatu din nou cu totu deadinsulu pre Ministrulu de culte si instructiunea publica, cá în interesulu înfloririi besericeii gr. cat. se concéda adunarea Congresulu Provinciiei metropolitane gr.-cat. de Alb'a-Jul'i'a. Caus'a acést'a apoi a ajunsu pana în cabinetulu Majestãtei S'ale.

În fine observãmu, cá în 26 Junie 1870 Escelenti'a Sa a primitu dela deputatii români din cam'er'a Ungariei urmãtoarea telegrama: „Recunoscintia filiãla adevãratulu Archipastoriu, zelosulu vindice alu vechei doctrine si traditiuniloru vere catolice-apostolice! Intrepidulu defensoru alu drepturiloru Ecclesiei greco-catolice! Provedinti'a divina Ve protéga! Spiritulu Sântu Ve asiste!“ În 30 Junie sér'a Escelenti'a Sa a plecatu din Rom'a si în 12 Julie 1870 a sositu în pace la Blasiu ¹⁾.

În anulu 1873 sîmtiéndu-se necesitatea ardiétóre de a dá unu avéntu mai mare culturai nóstre poporale, Escelenti'a Sa a convocatu unu congressu archidiecesãnu compusu din preoti si mireni. În siedintiele acestui'a tiente din 1—4 Juniu 1883—s'au adusu decisiuni salutarie cu privire la organizarea si regularea scóleloru nóstre poporale din întréga archidieces'a.

9. Initiãtivei acestui Congressu este a se multiamí si infintiãrea Fondulu scolasticu archidiecesãnu, în care Escelenti'a Sa Metropolitulu a versatu unu capitalu de 6000 fl. La acestu capitalu adaugéndu-se sumele oferite de alti barbati iubitori de cultur'a poporulu nostru, si taxele incurse dupa cununie, astadi acelu Fondu, este în stare a subventioná mai multe scóle gr. cat. espuse periculu, si numera unu capitalu de preste 24,000 fl. v. a.

În anulu 1875 a convocatu alu doilea congressu compusu din preoti si mireni, care s'a ocupatu mai vértosu cu cestiunea dotãrei parochieloru. Acestu congressu s'a tînutu din 16—21 Juniu 1875 si a pregãtitu si unu statutu pentru regularea si dotarea beneficielor archidiecesane.

În anulu 1880 s'au chiamatu la resiedintia toti portatorii oficielor protopopesci si în cointielegere cu ei s'a facutu o nóua impartire a protopopiatelor din Archidiecesa, pentru cá aceste se se póta administrá mai usioru si mai cu succesu.

Alu doilea sinodu archidiecesãnu Pa tînutu Prea-sãntítulu Domnu Metropolitu în anulu 1882, în care

¹⁾ Evenimintele aceste din Rom'a s'au estrasu din unu diãriu manuscrisu pregãtitu de Dr. Victoru Mihályi, pre atunci secretariu metropolitãnu, ér' acum Episcopu în Lugosiu.

numai a publicatu decretale Conciliului provincialu primu, ci a datu si o instructiune ampla cu privire la procedur'a, ce trebuie se o urmeze protopopii si parohii, pentru cá si in comunele mai sarace se se póta infintia scóle pentru cultur'a poporului nostru.

Alu treilea Sinodu archidiececanu l'a tienutu in 1889. Inca inainte de tienerea acestui Sinodu Escelenti'a Sa Domnulu Metropolitu a depusu unu capitalu de 5000 fl. si astu-feliu a facutu inceputulu la unu Fondu pentru ajutarea preotiloru, cari prin betránctie seau morburu provenite fãra de vin'a loru, aru fi incapabili de a mai funcionã si a-si câstigã pânea de tóte dilele. Sinodulu amintitu s'a ocupatu cu statutele acestui Fondu creatu de Metropolitulu, apoi a regulatu Fondulu viduo-orfanalu, a reorganisatu Esactoratul archidiececanu si a stabilitu procedur'a, ce au se o urmeze preotii nostri intru stirpirea concubinateloru.

Nu este intentiunea nóstra a descrie pre largu câtu au contribuitu aceste sínóde la inaintarea si infflorirea archidiececsei nóstre, càci scopulu nostru este numai a presentã o schitia fidela a celoru petrecute, pentrucã pre bas'a ei istoriografulu se póta la tãmpulu seu depinge icón'a completa a fapteloru implinite.

10. Un'a dintre gloriele cele mai splendide ale sãntei Uniri este nisuinti'a Besericei greco-catolice de a lucrã necontentu pentru cultur'a poporului românescu; ér' mijlócele, de cari acésta Beserica s'a folositu in prim'a linia spre ajungerea acestui scopu maretiu, au fostu mai cu scéma scólele din Blasiu.

De aceea si Escelenti'a Sa Metropolitulu nostru pentru perfectiunea acestoru scóle la sacrificatu cea mai mare parte din poterile sale spirituale si materiale. Astu-feliu in anulu 1879 a largitu sistemulu de invetiamãntu in Seminariulu nostru archidiececanu, adangãndu la studie teoretice de mai inainte si urmatóriele obiecte de invetiamãntu: Ritulu orientalu, Cantulu si Tipiculu besericescu, apoi Dreptulu civilu, Economi'a rurala si Medicin'a pastoralã, voindu pre calea acést'a a formã nesce preoti, cari nu numai in lipsele spirituale, ci si in cele materiale se póta fi folositori poporului nostru. In anulu 1889 a dispusu, se se mai propuna teologiloru si Filosofii'a crestina, Liturgic'a si Oratori'a sacra, pentru cá clericii se se inzestrezu cu totu aparatulu scientificu de lipsa in dilele nóstre. La tóte studiele a aplicatu barbatu de specialitate, ér' la studiele strictu teologice numai doctori in ss. teologia; si fiindu-cã la Seminariulu nostru inainte de venirea Escelentiei Sale se sãntiã lipsa fórte mare de manuale, a imbarbatatu, ajutatu cu consiliulu, si chiar' si cu mijlóce materiali pre mai multi profesori, cá se prelucru manuale corespundiatórie, cari se suplínescã manualele scrise in limbi straine si manuscrisele defectuóse si pagubitóre pro-

gresului scientificu. Pentru binele materialu si inaintarea religiosu-morala a clerului tineru, adeca a clericiloru, a facutu totu ce póte face unu Archiereu bunu si unu parinte adevratu. Anume in anulu 1885 a dispusu, cá pre spesele Fondului seminariulu si a Tipografiei seminariule se se ridice in partea de càtra piatia o aripa nóua la edificiulu seminariulu cu unu capitalu de circ'a 18,000 fl., pentru cá pre calea acést'a clericii se-si capete o locuinta mai comóda. Nu trece mai nice o di de serbatóre ori de Domineca, in care Escelenti'a Sa se nu cerceteze pre clericii spre a li ascultã contiunile si a-i indemnã parintiesce, se-si cultive mintea si nobilíteze inim'a si se-si însu-siésca tóte virtutile de lipsa la unu preotu. La esamenele loru totudeaun'a ia parte si-i esaminéza Elu insusi spre a se convinge in persóna despre progresulu, ce unulu fiacare l'a facutu in studie.

Nu mai pucinu inse s'a interesatu de prosperarea gimnasiului. Aici amintimu, cá profesorii la venirea Escelentiei Sale in Blasiu aveau numai 500 fl. salariu, ér' acum profesorii ordinari au salariu de 700, 800 si 900 fl., si pre lângã ace'a cei casatoriti capeta si relutu de cuartiru. Mai multi inse dintre profesori — déca computãmu si venitele accidentale, ce li s'au asecuratu — au unu salariu, care trece preste 1000 fl. v. a. S'a ingrigitu mai departe, cá profesorii cei mai noi toti se fia censurati la vre-o universitate din patria, si spre scopulu acést'a pre unii i-a ajutoratu si din casset'a s'a privata. Multe din manualele edate pentru scóle de profesorii nostri, le-a revediatu elu insusi si pre multi auctori i-a remuneratu si din casset'a sa privata. Profesoriloru casatoriti le-a facutu tóte inlesnirile posibile pentru subsistintia, ajutãndu-i cu imprumuturi usióre din Fondurile nóstre, cá se-si póta cumperã seau edificã case, asia incãtu dintre profesorii casatoriti dela tóte scólele din Blasiu numai vre-o trei — si si acesti'a dintre cei mai tineri — suntu fãra de case proprie. Pentru cá profesur'a se nu mai fia o cariera, de care cinev'a se dorésca a se scapã dupa unu anu doi de serviciu, a intemeiatu Fondulu pentru pensionarea profesoriloru si a socieloru loru, la care Escelenti'a Sa a contribuitu in anulu 1889 sum'a de 3000 fl. Acestu Fondu cresce totu mai tare cu cotele solvite de profesori si cu ajutóriele prestate de Fondurile de instructiune. A invinsu Esc. Sa chiar' si cu jertfe materiale tóte piedecile, ce le intimpinã la provederea instituteloru cu mijlócele de invetiamãntu. Asia din casset'a sa privata a datu in anulu 1889 unu ajutoriu de 2000 fl. pentru procurarea aparateloru de gimnastica si de fisica, pentru inavutirea museului de naturalie si museului filologicu si pentru deschiderea a dóue sale nóue in edificiulu gimnasiulu.

In anulu trecutulu s'a edificatu si o sala pompósa

de gimnastica in partea de catra beseric'a parochiala cu unu capitalu de 10,000 fl. versatu din Fondulu basilitanu. Preste totu nu s'a retrasu nici dela cele mai mari sacrificie atâtu din partea sa câtu si din partea Fondurilor archidiececane, pentru cá institutele nóstre de invetiamentu se stée atâtu in privinti'a mijlóciloru de invetiamentu, catu si a poteriloru didactice la celu mai inaltu nivelu. Insa oper'a cea mai marétiã pentru educatiunea si instructiunea tinerimei din Blasiu este Seminariulu studentiloru gimnasiali, care se redica maiestosu in partea de catra resaritu-miédiã nópte a pietei Blasiului in legatura cu arip'a cea noua a Seminariului teologicu, portându in fruntea sa inscriptiunea „Joannes Vancea Metropolita scientiis et pietati juventutis rom. gr. cat.“ Acestu Seminaru s'a redicatu si deschisu in 1884 pre spesele proprie ale Escelentiei Sale costându la 36,000 fl. v. a.

„In launtrulu edificiului suntu 20 de incaperi, intre cari mai multe sale spatióse. Din incaperile aceste, trei mai mici suntu destinate de locuintia pentru trei superiori, anume unu rectoru si doi prefecti de studie. Doue din salele cele mai mari suntu destinate de musee, in cari locuesce tinerimea preste di. In musee fia-care tineru -si are més'a sa prevediuta cu locu de tienutu cartile, pulpitu de tienutu alte obiecte si locu pentru lumina. Studentii din gimnasiulu superioru locuescu in o sala, cei din celu inferioru in cealalta. Cinci din cealalte incaperi suntu destinate pentru dormitu, si anume cei mai mari dormu in 3 sale din etagiu, éra cei mai mici dormu in cealalte doue sale din parteru. In dormitóriele destinate pentru cei mai mari dormu mai pucini, éra in cele destinate pentru cei mai mici dormu ceva mai multi, pentrucá astu-feliu nice la unii nice la altii se nu se strice aerulu tare preste nópte. Fia-care tineru -si are patulu seu in dormitoriu prevediutu cu o tabla de lemnu imbracata cu cartonu, cu care se acopere patulu preste di, cá astu-feliu vestmintele de patu se remana scutite de pulveea, ce se redica, candu se matura dormitoriulu. Tote salele de dormitu suntu prevediute cu ventilatorie, cari curatia in continuu aerulu in decursulu nopteí.

O sala din cele mai spatiosse este destinata de refectoriu. Refectoriulu este coloritu in stilu modernu si prevediutu cu mese imbracate in panza cerata, ce dupa pucina spelare cu sponghia uda totudeaun'a se póte tiéné multu mai usioru curata cá alta panza.

O incapere este destinata de chilia pentru celi morbosi, prevediuta cu tote cele de lipsa in o atare chilia. O alta incapere este destinata de scaldã de iérna, in care fia-care tineru in decursulu iernei se pote scaldá de trei ori in apa incaldita, de órece scald'a dupa higien'a si moderna si antica este

o recerintia principala pentru desvoltarea corpului si sustinerea sanatatei, abstragere facundu dela recerintiele curatiamiei. O alta incapere este destinata de chilie de curatitu, in care tinerimea si curatia vestimentele si incaltiamintele, cá nu cumva indeplinduse lucrurile aceste in musee si dormitorie, in aceste se se corumpa aerulu spre detrimentulu sanitariu alu tinerimei. O alta incapere este destinata de chilie pentru morbosi la casulu, cându se ivesce vre unu morbu lipitosu, cá se nu se infecteze si ceialalti. Cealalte incaperi suntu destinate pentru lipsele economice, precum culina, camara, chilia de servitori scl. Pentru pastrarea schimburiloru si albituriloru seminariulu e prevediutu cu doue dulapuri mari asiediate in etagiu. Dulapele — unulu pentru gimnasiulu superioru, si altulu pentru celu inferioru — suntu prevediute cu despartieminte pentru unulu fia-care tineru, si fia-care despartiementu -si are numerulu seu, care se imprima si pre tote schimburile si albiturile tinerului, ce folosesce acelu despartiementu, cá astu-feliu vestimentele se nu se póta schimbá. Dulapele suntu pururea inchise, si chiaile suntu la superioru, care nu le deschide decâtu Sambata sér'a, cându fia-care tineru si-ia schimburi pre Domineca, si dupa ace'a candu se asiedia cele aduse dela spelatu. Éra pentru lãdi si cofere, in cari tinerimea -si tiene vér'a vestimentele de iérna, si iérna cele de véra, precum si alte vesmtimente, ce nu le folosesce, este o localitate anumita. Pentru celea ce le folosesce in continuu suntu dulape cu cuere in ambe museele.

In curtea Seminariului este adaptatu unu parcu frumosu constatatoriu din carari si grupe de vegetatiuni, in cari suntu plantati arbori si alte plante si flori de decore. Parculu s'a adaptatu de o parte pentru cá se contribue la sanetatea tinerimei, tienenduse aerulu totu curatu in giurulu institutului, de alta parte pentru cá cu ajutoriulu lui se se desvolte sentiulu esteticu si de curatiamia in tinerime.

In o parte a parcului din curtea institutului este adaptata o gimnastica de casa, care nu numai in genere vorbindu este o recerintia sanitaria, ci si in specia o atare recerintia in urm'a impregiurariloru, in cari se afla instructiunea media in presente. Impregiurarile tempului de astãdi suntu de asia, cátu dela tinerime se poftesce tare multa siedere pre bance in scola. Siederea multa debilitéza musculatur'a si nervii. Esercitiile gimnastice inse paraliséza multu debilitarea acést'a a musculaturei si a nerviloru, prin ce se ajuta tare multu si dasvoltarea fisica si estetica a corpului, tienerea lui in stare sanetosa si incungiturarea multoru morburi. Afara de acea intarinduse musculatur'a si nervii preste totu tinerulu devine mai pucinu aplicatu la vitiuri mai cu sema secrete. Aceste au fostu motivele de higiena si moralitate, pentru cari in

parculu institutului s'a adaptatu pentru tinerime si o gimnastica de casa.

Institutulu pre lângă aceste este proveditu si cu o gradina spatiosa si frumoasă, care acum s'a adaptatu conformu cerintelor moderne, cu carari, plantage, mese si scaune, in câtu pote se sîda tinerimea întréga. Cu unu cuventu gradin'a s'a adaptatu astu-feliu, câtu ea pentru institutu este o specie de museu seau sala de invetiatu pentru véra. Acést'a din cauza, că dupa ce tinerimea petrece tare multu pre bancele scolei, asia aerulu liberu si curatu de gradina -i este tare folositoriu sanetatei si desvoltarei. Din care cauza tinerimea indata ce se desprimaveréza, studiéza mai multu in gradina de câtu in casa, asia câtu chiar' si ocupatiunile scripturistice si le póte face in gradina, fiendu gradin'a de ajunsu provedita cu umbra, mese si scaune frumoase si colorate verde. Totu in gradina este rezervatu unu locu golu, in care se se joce tinerimea primavér'a si tomn'a, cându sórele inca nu arde prea tare¹⁾“.

La loculu acest'a credemu, că este bine a amintí, că liberalismulu falsu a combatutu tempu indelungatu educatiunea tinerimei in seminarie, si acést'a a facut'o mai cu séma din máncarimea de a contradice si pre calea acést'a sântei beserice catolice, care totudéun'a a pusu mare pondu pre educatiunea tineretului in seminarie, precum se póte vedé din Canónele Conciliului Tridentinu (sess. XXIII. c. XVIII.) unde se dice: „Cum adolescentium aetas, nisi recte instituat, prona sit ad mundi voluptates sequendas; et, nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, numquam perfecte, ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret; sancta Synodus statuit, ut singulae cathedrales, metropolitanae, atque his maiores ecclesiae, pro modo facultatum, et dioecesis amplitudine, certum puerorum ipsius civitatis, et dioecesis, vel eius provinciae, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo, alere ac religiose educare et ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur“.

Dar importantia ce-a dat'o beseric'a catolica educatiunei seminaristice, se vede mai departe, nu numai din infiintiarea seminarioru clericale diecesane, ci si din intemeierea nenumerateleru institute catolice de crescere pentru prunci, cum suntu cele din Franci'a, Itali'a, Germani'a, Americ'a si din tóte partile lumei.

La acésta directiune sanetósa a inceputu a se întórce acum si acei'a, cari mai inainte o combateau, ceea ce se vede de acolo, că in dílele nóstre chiar' si unii barbati de statu se ingrigescu de redicarea

institutelor de educatiune pentru tinerii dela díferitele scóle.

Pentru Blasiu inuse infiintiarea seminarului a fostu chiar' o necesitate atátu din caus'a pucinatatei cuartireloru private corespundietorie recerintelor higienice, câtu si din lips'a unui mediu socialu, in care tinerii se póta capetá educatiune potrivita cu instructiunea din scóla.

Totu asia de tare i-a zacutu la ánim'a Escelentiei Sale si instructiunea poporala. Dovada despre acést'a este preparandi'a din Blasiu, pre care la an. 1880 a reorganisat'o, redicându-o dela doue la trei cursuri, si provediendu-o cu trei profesori de specialitate, dintre cari doi -si facusera studiile pedagogice in Prag'a. Si fiindu-cá si preparandi'a si scólele normale din Blasiu erau lipsite de unu localu acomodat, in anulu 1886 a dispusu, se se redice unu edificiu frumosu cu etagiu, in care si elevii preparandiali si scolarii din nórme au sale spatióse si sanetóse. La redicarea acestui edificiu, care se estinde in partea de catra miédia-di dela gimnasiu, Escelenti'a Sa a contribuitu din casset'a s'a privata 10,000 fl. v. a. ér' Fondulu basilitanu circa 7000 fl. Dovada despre zelulu Escelentiei Sale pentru promovarea instructiunei poporale este mai departe scól'a cea nóua de fetitie situata in piati'a Blasiului vis-a-vis de beseric'a catedrala. Acestu edificiu proveditu cu trei sale de propunere, cu doue chilie de locuintia si curte, este redicatu in mare parte pre spesele Escelentiei Sale, care inainte de tóte a depusu unu capitalu de 2000 fl., din a carui interese 100 fl. se se dee in totu anulu Capitulului Bobianu cá desdaunare pentru loculu seu, pre care este edificata scól'a, ér' 20 fl. se se întrebuintieze pentru acoperirea speseloru impreunate cu spitalulu studeniloru instalatu in edificiulu celu vechiu alu scólei de fetitie. Afara de aceea la sum'a de 3000 fl conferita de Fondulu Simuianu pentru redicarea scólei celei nóue de fetitie, Escelenti'a Sa a adausu din casset'a sa privata 2700 fl. v. a. si totu densulu a solvit si sum'a de circ'a 400 fl. cu care s'au procuratu bance de sistemu modernu si alte recuisite pentru ace'a scóla.

Dar' nu numai in florirea instructiunei in scólele din Blasiu a fostu obiectulu de ingrigire a Escelentiei Sale, ci acestu terenu l'a cultivatu Densulu si in celealalte parti ale Archidiecesei sale. Abstragéndu dela infiintiarea Fondulu scolasticu archidieceसानu, la care a contribuitu sum'a de 6000 fl. si dela Fundatiunile intemeiate de Densulu pentru dotarea docentiloru din Fagarasiu si Aiudu, trebuie se observámu, că nu a intrelasatu nici o ocaziune pentru a dá unu avéntu mai mare instructiunei poporale; ceea ce se vede de acolo, că sub pastorirea lui de aprópe 22

¹⁾ «Program'a gimnasiului pre anulu scolasticu 1886/7».

ani s'au redicatu in Archidieceasa 253 edificie nóue scolastice, intre cari 93 de materialu solidu, adeca de pi tra sau caramida, si 160 de lemnu, si s'au sistemisatu scóle in 167 comune, in cari mai inainte de 1869 sau nu s'au tienutu scóla, sau ace'a nu a fostu sistemisata cu salariu docentalu prescisu de lege.

Escelenti'a sa a staruitu, ma a datu si ajut rie insemnate, pentru-c  in archidieceasa se se redice beserice nóue, cari se inlocuiesca besericele desolate de mai inainte. Staruintiele aceste au avutu resultatu imbucuratori, c ci dela 1869 s'au edificatu in archidieceasa 82 beserice nóue, intre cari 50 de materialu solidu si 32 de lemnu. Mai asemenea progresu s'a facutu si cu edificarea caseloru parohiale, c ci si de acestea s'au ziditu din nou 139 intre cari 39 de materialu solidu si 100 de lemnu.

11. A sositu inse tempulu se spunemu cu pucine cuvinte si activitatea Esclentiei sale in calitate de Metropolitu a Provinciiei gr.-cat. de Alb'a-Jul'i'a si Fagarasiu. Aci in prim'a linia trebuie se amintimu cele 2 concilii provinciale tienute in anii 1872 si 1882. Ambele concilii s'au celebratu in beserica catedrala din Blasiu, celu de intaiu din 5—14 Maiu 1872,  r' alu doilea din 30 Maiu pana in 6 Juniu 1882. Scopulu loru a fostu organisarea Provinciiei metropolitane. Intru c tu s'a ajunsu acestu scopu, ori cine va pot  judecă, déca -si va lu  ostenéla si va percurge cei 9 tituli din Conciliulu provincialu I., cari tracteaza despre: credintia, beserica, sinode, beneficiile besericesci, sacraminte, cultulu divin, vieti'a clerului, ordulu Stului Basiliu, instructiunea junimei si judetiile besericesci, — si cei 6 tituli din Conciliulu provincialu II. cari tracteaza despre marturisirea credintiei, constitutiunea Capituluului metropolitane, restaurarea ordului basilitanu, procedur'a in cauzele matrimoniale, procedur'a in cauzele besericesci civile si criminale, si despre administrarea averiloru besericesci si scolastice.

La anulu 1885 a tienutu Esclenti'a sa o conferintia, la care au luat parte Episcopii sufragani si anume: celu dela Oradea-mare si Lugosiu in persóna,  r' celu dela Gherl'a prin delegatulu seu, asemenea au fostu de facia si reprezentantii Capituleloru din t te diecesele greco-catolice. In aceea conferintia s'au stabilitu mai cu séma principiile, dupa cari se se compuna statutele Capituleloru greco-catolice din tóta Provinci'a n stra besericesca.

In anulu 1886 a condusu Esclenti'a sa pre toti Episcopii sufragani la Rom'a pentru a visit  mormentulu ss. Apostoli (limina apostolorum), cu care ocaziune a asternutu Congregatiunei de Propaganda Fide unu raportu detaiatu despre starea Archidiecesei n stre,  r' Sântiei sale Pontificalui Romanu cu ocaziunea audientiei din 29 Maiu 1886 a prezentatu in numele

sufraganiloru sei, cari inca au fostu de facia, o adresa omagiala primita cu mare bucuria din partea Sântiei sale. Visitandu Esclenti'a sa pre Cardinalulu Simeoni Prefectulu Congregatiunei de Propaganda Fide, acest'a s'a dechiaratu despre Provinci'a n stra cu cuvinte f rte magulit re, dic ndu: „Ecclesia Vestra praecellit inter omnes rituum orientalium Ecclesias“.

Pelegrinagiulu acest'a l'a folositu Esclenti'a sa impreuna cu Episcopii sei sufragani spre a cercet  mai multe orasie, si anume in trecere spre Rom'a orasiile: Bologna si Florenti'a,  r' dupa plecarea sa din Rom'a orasiile: Neapolu, Pompeii, Genu'a, Turin, Lion, Paris, München si Vien'a¹⁾.

In anulu urmatoriu 1887 facându-se in tóta lumea pregatirile grandioase pentru celebrarea iubileului sacerdotulu de 50 ani a Sântiei Sale Sumului Pontifice Pap'a Leon XIII si din acelu incidentu organisandu-se in tóte partile lunei pelegrinacie numeroase, Esclenti'a sa inca a mersu la Rom'a in fruntea Episcopiloru sei sufragani, si in 24 Decembre 1887 a depusu la petiórele santului Parinte omagiale si urările filiale in numele intregii Provinciei besericesci.

Intre lucrarile Esclentiei sale c  Metropolitu mai trebuie se amintimu in treacatu si conferintia tienuta in 1872 la indemnulu Ministrului Presiedinte de atunci Lonyai pentru impacarea Romanilor cu Ungurii. Actele mai momentose ale acestei conferintie s'au publicatu in Nrii 3, 4 si 5 ai „Observatoriului“ din 1884 redigiatu de Domnulu George Baritiu, care inca a luat parte la conferintia aceea impreuna cu Dr. Ratiu si Elia Macelariu.

Publiculu romanescu cunoasce din diariile politice n stri intreprinsi de Esclenti'a Sa facia cu legea din 1879 despre introducerea limbei magiare in scólele poporale; asemenea cunoasce at tu vorbirea tienuta de Densulu in Cas'a Magnatiloru in contra acelei legi, c tu si representatiunea tramisa de Densulu Cas i Magnatiloru in contra legii din 1883 despre scólele medie. De aceea despre lucririle acestea si alte asemenea loru nu ne vomu ocup  in detaiu, ci le las mu in grij'a istoriografiloru, cari pre bas'a actelorule voru pot  apreti  in tóta estensiunea loru.

In fine mai amintimu, c  in anulu 1885 Esclenti'a Sa impreuna cu Episcopii sei sufragani a facutu la Ministeriulu de culte si instructiunea publica o representatiune importanta in contra ordinatiunei ministeriale, prin care se restringe jurisdictiunea Consistorieloru diecesane in privinti'a sentintieloru aduse pentru amovarea docentiloru confesionali.

12. Esclenti'a Sa Domnulu Metropolitu a fostu in tóta vieti'a Sa unu omu f rte crutiatoriu, inse numai cându a fostu vorb'a de persóna sa, dela care adeseori

¹⁾ Caletori'a acest'a se afla descrisa in manuscrisu de Dr. Augustinu Bunea care inca a percur'su in societatea Esclentiei sale.

a subtrasu si aceea ce in lumea de acum pucini barbati -si subtragu. Asia de es. băile (scaltele) numai odata le-a cercetat si anume in anul 1885 in Karlsbad, si si acést'a a facut'o nu din pofta de distragere, ci la recomandările intetitoare ale mediciloru. Dela resiedinti'a sa numai atunci s'a departatu, cându pusetiunea lui inalta -lu chieamá la Budapesta, ori airea, spre a luá parte la lucrări de interesu generalu, ori la festivități publice, dela cari nici decum nu potea lipsi fãra de a veni in conflictu cu pusetiunea sa de dignitariu besericescu.

Dar' déca Escelenti'a Sa a fostu crutiatoriu cându erá vorba de persón'a Sa, cu atâtu mai darnicu s'a arátatu, candu erá vorba de reprezentarea démna a besericeii sale, ori de opere de caritate si de binefacere. Nu atâtu venitele de cari dispune Escelenti'a Sa, — căci acestea in proportiune cu pusetiunea inalta de Archiepiscopu si Metropolitu, precum se scie, suntu fôrte modeste, — ci cu deosebire crutiările lui au fostu isvorulu aceloru binefaceri, cari li-a revarsatu asupra nóstra.

Si fiindu-cã aceste binefaceri si jertfe materiale suntu cea mai splendida pagina din biografi'a Metropolitulu nostru, credemu, că este bine se le cunósca mai in detaiu si cetitorii nostri.

Unele din aceste binefaceri deja le-am atinsu mai susu, ér' aci le mai reamintimu numai pentru aceea, că cetitoriulu intr'o singura privire se póta cuprinde bunatatea si nobleti'a de inima a Archireului nostru.

Escelenti'a Sa a datu din caset'a sa privata diverse ajútore in suma de 15,356 fl. — cr.

apoi pentru edificarea si arangiarea seminariulu tinerimei gimnasiuale gr.-cat. din Blasiu sum'a de 36,000 „ — „

Pentru edificarea institutulu preparandialu si normalu 10,000 „ — „

Pentru Fondulu preotiloru deficientei 5,000 „ — „

Pentru Fondulu de pensiune alu profesoriloru din Blasiu 3,000 „ — „

Pentru procurarea mijloceloru de invetiamentu la gimnasiulu din Blasiu 2,000 „ — „

Pentru Fondulu scolasticu archidiecesanu 6,000 „ — „

Pentru Fondulu viduo-orfanalu, in decursu de mai multi ani, câte 100 fl. cu totulu preste 1,000 „ — „

Scól'a de fetitie din Blasiu a ajutat'o in decursu de 8 ani pre fia-care anu cu câte 100 fl. solvita la mân'a fostulu Directoru Alimpiu Blasianu 800 „ — „

Pentru edificarea scólei celei nóue de fetitie in Blasiu circa 5,100 „ — „

Pentru scól'a din Fagarasiu cá fundatiune 2,047 „ — „

Pentru scól'a din Aiudu cá fundatiune 1,050 „ — „

A cumperatu dominiulu dela Bethlen-Szt.-Miklos cu 62,450 fl. si l'a destinatu cá fundatiune archidiecesana. Inse dupa ce in acestu Dominiu a mai investitu inca dupa cumperare sum'a de 23,371 fl. 17 cr., acél'a pana acum'a costa 85,821 fl. 17 „

Pentru repararea si infrumsetierea besericeii catedrale din Blasiu circa 1,200 „ — „

Pentru paramente archieresci la capel'a metropolitana si beseric'a catedrala 2,000 „ — „

Besericeii din Ibasfalau 3,750 „ — „

„ „ Tée'a 360 „ — „

„ „ Osiorheiu 350 „ — „

„ „ Sibiu 237 „ — „

„ „ Siorostinu 396 „ — „

„ „ Vintiu 200 „ — „

„ „ Cenade 200 „ — „

„ „ Apahid'a 200 „ — „

La o beserica saraca 1,200 „ — „

La 11 beserice serace câte 100 fl. cu totulu 1,100 „ — „

Sum'a 184,367 fl. 17 cr.

Aceste suntu intre altele sumele mai insemnate, despre cari ni am potutu castigá pana acum'a cunoscentia cërta! In sum'a totala inse de 184,367 fl. 17 cr. nu suntu computate mai multe dieci de mii investite in Dominiulu metropolitanu, si nenumeratele ajútore caritative date pentru alte scopuri publice filantropice.

13. Escelenti'a Sa a fostu si este pentru noi toti unu adeveratu Parinte, aprinsu de aceea iubire in-vapaiata, carea, — cá se me esprimu cu Stulu Dionisiu Areopagitulu — nu lasa pre celu ce inbesce, cá se fia alu seu, ci -lu face se fia alu acelor'a, pre cari -i iubesc. Si intr'adeveru! in decursu de preste dóue decenie cine altulu si-a consumatu poterile sale spirituale si materiale pentru binele nostru mai multu, decâtu Elu? Cine a datu mai multe subventiuni tineriloru nostri, cari s'au pregatitu seau se pregatescu pre carier'a científica? Cine a crescutu mai multi tineri studenti dela tóte institutule de invetiamentu din Blasiu, decâtu Escelenti'a S'a preabunulu nostru Metropolitu, care pre multi dintre acesti studenti i-a provediutu cu cele de lipsa chiar' in curtea Sa? Cine a ocrotitu mai multi orfani, a mangaiatu mai multe veduve intristate, si a stersu mai multe lacrimi versate de nenorociti, decâtu Jubilariulu nostru Archireu?

Cine a inseninatu mai multe frunti preotiesci incretite de suferintiele si lipsele diluice si ingrigitе de sörtea familielor lor? Nimenea altula cá Metropolitulu nostru, care averea propria a considerat'o de averea altor'a si asia nu a intinsu mäna de ajutoriu numai din averea sa prisositöre, ci si din ce'a neaperatu de lipsa, si nu a datu, dupa sfatulu lui Solomonu, numai la 7 lipsiti, ci déca a venitu si alu optulea, nu l'a respinsu, ci cu mai multe binefaceri l'a incarcatu de cátu pre cei 7.

Se se considere numai ceea ce s'a facutu in Blasiu in decursulu pastorirei Escelentiei Sale, cá se se véda cátu a contribuitu Densulu pentru redicarea, inaintarea si infrumsetiarea acestui orasielu neinsenuatu la aparintia, dar förte importantu in realitate. Abstragendu dela institutele publice de instructiune, redicate la initiativ'a Lui ori in parte mare cu banii Lui, precumu si dela mai multe case frumoşe zidite cu ajutöre mari date de Densulu, trebuie se recunöscemu, cá Blasiulu n'are nici o institutiune folositoria, la care Escelenti'a Sa se nu fi fostu primulu spriginitoriu. Afara de aceea déca Blasiulu are adi apa condusa prin canale pana in centrulu seu, acést'a are a se multiamí in parte insemnata spriginului morali si materialu oferitu de Escelenti'a Sa. Déca Blasiulu s'a potutu mantui incátu-v'a de noroiulu proverbialu alu stradelorü sale, acést'a trebuie se o atribuimu in mesura mare Escelentiei Sale, care nu a crutiatu spese insemnate la asternerea trotoarelorü. Déca in localu unei curti arhiepiscopesci desolate, adi se afla pareuri incantatöre, este numai meritulu esclusivu alu Archireului nostru, care cu liberalitatea sa si cu gustulu seu esteticu a delaturatu multa rugina din trecutu si a strafornatu multe, cari nu se mai potriveau cu tempulu de adi.

Din cele infirate pana aci pre bas'a unorü date secure, cetoriulu isi va poté formá o idee destulu de limpede despre iubirea invapaiata, cu care iubiriulu nostru Archiren ne-a imbraciosiatu pre noi toti.

14. Dar in faci'a unui astu-feliu de parinte, ce voru face fiii lui? De securu, cá nici noi nu potemu remané nepasatori si reci, si fiindcá nu potemu face nici unu contraserviciu, care se egaleze binefacerile primite, vomu folosí cu insuffetire diu'a de 3 Decembre a. c. in care preabunulu nostru parinte implinesce 25 ani dela consecrarea sa de Episcopu, si vomu contribuí fie-care cu obolulu nostru la intintiarea internatului de fetitie, care are se perpetueze memori'a acelei dile, dar mai vértosu ne vomu aduná in cas'a Domnului si acolo cu unu cugetu si cu o ánima vomu inaltia rugatiuni ferbinti la tronulu Majestatei divine, cerendu dela Parintele Indurarilorü, cá pre Jubilariulu nostru Archiereu se-lu tiéna si ocrotésca in sanatate deplina, potere neinfranta si viétia indelungata, pentru cá se-si póta realisa intentiunile nobile,

ce le mai are facia de noi toti, si se póta lucrá si mai departe spre marirea lui Domnedieu, si binele santei beserice!

S'a scrisu in Novembre 1890.

Reuniunea Femeilor române greco-catolice din Blasiu.

O întéplare norocösa a sortii, carea noi o privimu de o dispositiune a Provedintiei, a voitu, cá statutele Reuniunei acesteia, aprobate de Inaltulu ministeriu de interne, se le potemu dá publicitätii in numerulu acest'a alu föiei nöstre, dedicatu dilei memorabile din 3 Decembre, in care Inaltu Preasântitulu nostru Metropolitu -si celebreza aniversarea a 25-a alu consecrării Sale episcopesci. Amu numitu coincidentia acést'a o dispositiune a Provedintiei, pentru-cá între acést'a serbare si între Reuniunea nunita se afla o legatura förte strénsa.

Si aievea Escelenti'a Sa, a cárnü viétia nu a fostu si nu este alteev'a, decátu binefaceri si rogatiune, si in serbarea Iubileului seu a voitu cá aceste döue principii se domineze, esprimându-si dorinti'a, cá toti fiii Lui se se róge cu deosebita pietate in acést'a di, si se faca o binefacere, prin contribuirea la ridicarea unui internatu românescu greco-catolicu pentru crescerea adevérata crestinésca a fetelorü greco-catolice.

La acést'a dorintia a Escelentiei Sale, dorintia manifestata si nutrita de indelungatu tétpu de preaintieptulu Archipastoriü, au voitu se corespunda femeile române greco-catolice din Blasiu, cându dupa consultári repetite, in 27 Aprilu a. c. s'au constituitu in Reuniune, cu scopulu cá din partea lorü, cari in prim'a linca suntü chiamate si interesate, se concurga cu unu modestu ajutoriu si tributü la realisarea sántei dorintie a Escelentiei Sale, pre deplinu convinse fiindü, cá Inaltu Aeel'a-si va primü cu bucuria si fileriuulu lorü, care vrea se fia miculu semnu alu recunoscintiei din partea lorü pentru neumeratele jertfe, ce le-a adusu déjà pre altariulu besericei nöstre.

Reuniunea si-a si inceputu activitatea prin siedinti'a cea d'ántaia ordinaria a comitetului tiénuta sub conducerea presiedintei, Dömn'a Rosali'a Munteanu, in 23 Novembre, si acum nu remâne alteev'a de doritu, decátu imbracisiarea reuniunei din partea femeilorü române.

Din Statute, cari urméza mai la vale, se póte convinge ori si cine despre usiorinti'a de-a poté fi partasiu in conlucrarea acést'a nobila, sub Protectoratulu Metropolitului nostru, la realisarea unui scopu sublimu; si nu este femeia de românü, care se póta avé scuse pentru a lipsi dintre membrii reuniunei.

Câți-va cruceri pre anu suntu destui că cineva se fia celu pucinu membru ajutatoriu, si ehiar' de acea nu este permis a se retrage. Din picaturi de plôia se naseu inundatiunile, din cruceri se voru nasee mii, numai se contribuimu. In frunte avemu pre Capulu nostru bisericescu. Se aretâmu recunoscintia noastră pentru binefacerile Lui, si se o aretâmu prin acea, că nu va rămâne in Archidieceasa, in provinci'a intrêga, preotêsa, femeia, care se nu oferêsa tributulu sêu la acêsta reuniune. Se aretâmu ce pôte face o conlucrare armoniôsa; se aretâmu ce pôte face credintia via si lucratore.

Insinuările de membrii ne rogâmu sê se adreseze la „Reuniunea Femeilor române greco-catolice“ in *Blasiu* (Balázsfalva).

Dé Domnedieu, că se nu resune in pustiu vocea noastră, dé Domnedieu se vedemu ridicatu in têmpulu celu mai scurtu acestu internatu, care se va poté numi cu dreptu cuvêntu: „Internatulu Jubileului Episcopalu alu I. P. S. Metropolitu Ioanu Vancea“.

— H. —

Statutele Reuniunii Femeilor Române greco-catolice din Blasiu.

I. Titlulu Reuniunii.

§. 1.

Reuniunea vâ portâ numele: „Reuniunea Femeilor Române greco-catolice din Blasiu“.

II. Scopulu Reuniunii.

§. 2.

Scopulu reuniunii este: infintiarea unui internatu pentru fetele greco-catolice, cari frecuentêza scôl'a greco-catolica din Blasiu.

Pre câtu têmpu reuniunea nu vâ avê internatu, -i vâ fi permis a sueurge la ajutorarea elevorulu dela scôl'a de fetitie greco-catolica din Blasiu.

III. Membrii Reuniunii.

§. 3.

Reuniunea stâ din membri: fundatori, pre viétia, ordinari, ajutatori si onorari.

§. 4.

a) Membru fundatoru este: ficcare femeia româna greco-catolica, care contribue, odata pentru totudeaun'a, unu capitalu de 50 (cincidieci) floreni.

b) Membru pre viétia este: ficcare femeia româna greco-catolica, care contribue odata pentru totudeaun'a unu capitalu de 20 (dôuedieci) floreni.

c) Membru ordinariu este: ficcare femeia româna greco-catolica, care contribue la anu o tacsă de 2 (doi) floreni.

d) Membru ajutatoriu este: ficcare barbatu român care contribue, odata pentru totudeaun'a, celu pucinu o sumă de 30 (treidieci) floreni, seau la anu celu pucinu o tacsă de 2 (doi) floreni, si ficcare femeia româna, care contribue mai pucinu de 2 (doi) floreni la anu.

e) Membru onorariu este: ficcare individuu, pre care adunarea generală -lu proclama de atare.

Tacsă de membru ordinariu si ajutatoriu se respunde deodata inainte pre unu anu.

§. 5.

Primirea de membri fundatori, pre viétia, ordinari si ajutatori, se efeptuesce prin comitetu, pre bas'a unei declaratiuni subscrise de celu ce voiesce se se faca membru, ér' membrii onorari se proclama prin adunarea generală.

Membrii din strainatate potu fi numai onorari, si numai cu incuviintiarea prealabila a Ministeriului de interne.

IV. Drepturile membrilor.

§. 6.

Drepturile membrilor suntu urmatórele:

a) Participa la adunările generale, si anume membrii fundatori, pre viétia si ordinari, cu votu decisivu: ér' ceialalti cu votu consultativu.

b) Ficcare membru capeta statutele reuniunii si raporturile anuali.

V. Incetarea calității de membru.

§. 7.

Calitatea de membru alu reuniunii încêta:

a) Pri mórte.

b) Prin nerespunderea tacsăi anuali.

VI. Fondulu Reuniunii.

§. 8.

Fondulu reuniunii se formêza:

a) Din contribuiriile membrilor reuniunii de tôte categoriile.

b) Din venitele petrecerilor, concertelor, prelegerilor publice si espositiunilor, ce se voru arangia in favórea reuniunii.

c) Din ereditătile, legatele si donurile ce i-se voru face.

d) Din colectele ce se voru arangia in favórea ei.

e) Din sortirile, ce se voru arangia in favórea reuniunii, cari inse voru avê se se întêmple pre lânta observarea regulorulu referitóre la venitele lotto-ului, si cu permisiunea previa a auctorității finantiarie concernente.

§. 9.

Capitalulu respunsu prin membrii fundatori, pre viétia si ajutatori, precum si sumele intrate din

eredități și legate, forméza fondulu inalienabilu alu reuniunei.

Tóte celealalte venite, precum și 80 % din interesele fondului se potu folosi spre acoperirea lipseloru curente ale reuniunei, éra celealalte 20 % se adangu la fondu in fiecare anu până cându fondulu va ajunge la cifr'a de 50,000 fl. (cinci-dieci de mii), de aici încolo apoi se potu întrebuintia tóte interesele fondului, spre acoperirea lipseloru curente.

§. 10.

Restulu neîntrebuintiatu alu veniteloru menite pentru acoperirea lipseloru curente se adauge la fondulu inalienabilu alu reuniunei.

§. 11.

Averea reuniunei se póte eloca:

- a) in efecte de valóre notate la bursa;
- b) prin depunere spre fructificare la institute de bani, recunoscute de solide;
- c) in realitati numai de acelea, cari se receru spre realizarea scopului reuniunei.

VII. Conducerea Reuniunei.

§. 12.

Afacerile reuniunei se conduc:

- a) prin adunarea generala;
- b) prin comitetu;
- c) prin presidiu.

VIII. Adunarea generala.

§. 13.

Adunarea generala se convóca din partea presidiului reuniunei, prin o invitare publicata celu puțin cu 15 zile înainte in organulu de publicitate, ce-lu destina adunarea generala spre acestu scopu.

§. 14.

Adunarea generala este ordinaria și estraordinaria.

Cea ordinaria se vá tiéne de dóne ori pre anu, și anune un'a in lun'a lui Febr., alt'a in lun'a lui Oct.

La cea din Februaru, afara de alte obiecte, in totu casulu are se urmeze revisiunea ratiocinieloru anului trecut, ér' la cea din Octobru statorirea budgetului pre anulu viitoru.

Adunarea estraordinaria se póte convoca numai in casuri urgente și de mare insemnatate, dupa decisiunea comitetului, seau la cererea scrisa și motivata a celu puțin cu 15 de membri cu votu decisivu ai reuniunei.

§. 15.

Conclusele adunării generale, afara de celea prevediute in § 16, se aducu cu majoritatea voturilor celoru presenti.

Modulu votarei se vá normá prin regulamentulu afaceriloru interne.

§. 16.

Alegerile se efeptuiescu prin votare cu majoritate absoluta de voturi.

Conclusele referitorie la modificarea statuteloru și la desfiintiarca reuniunei inse trebuie se intrunésca dóne tertialitati a voturiloru tuturor membriloru fundatori, pre viétia și ordinari.

Unu asemenea conclusu numai atunci are valóre, déca obiectulu a fostu indicatu in convocatoriu.

Déca la prim'a adunare nu se potu intruni dóne tertialitati de voturi, in restimpu de 30 de zile se conchiama alta adunare generala estraordinaria, esclusivu pentru acestu scopu, in care apoi se decide cu majoritatea absoluta a voturiloru celoru presenti.

§. 17.

Agendele adunării generale sunt:

- a) Alegerca comitetului și a barbatiloru de incredere, precum și denumirea membriloru de onóre.
- b) Revisiunea ratiocinieloru și darcia absolutiului.
- c) Statorirea budgetului.
- d) Modificarea statuteloru.
- e) Desfiintiarca reuniunei.
- f) Pertractarea obiecteloru substernute din partea comitetului, seau a propuneriloru din partea membriloru.
- g) Punerea in lucrare a scopului reuniunei.
- h) Statorirea regulamentului afaceriloru interne a reuniunei.

§. 18.

Autenticarea procesului verbalu alu adunării generale se vá efeptu prin o comisiune din trei membri esmisi din sênulu adunării.

IX. Comitetulu.

§. 19.

Comitetulu se alege pre unu periodu de trei ani, și stá din 12 femeie cu votu decisivu, 6 suplente și 4 barbati de incredere cu votu consultativu.

§. 20.

De membru ordinariu seau suplentu alu comitetului se póte alege fiecare femeie româna greco-catolica, care este membru fundatoru, pre viétia, ordinariu seau onorariu a reuniunei cu locuinti'a in Blasiu, ér' de barbatu de incredere, fiecare barbatu românu greco-catolicu cu locuinti'a in Blasiu, care este membru ajutatoriu seau onorariu alu reuniunei.

§. 21.

Comitetul ține câte o ședință ordinară pre luna.

Se potu ține și ședințe extraordinare, de câte ori va cere necesitatea constatată prin prezidența sau prin 4 membri ai comitetului.

Concluse valide se potu aduce cu majoritatea absolută a voturilor celor prezenți, și numai deca afara de prezidența sunt de față cel puțin 6 (șase) membri.

Ședințele se convocă de către prezidența, prin invitație înmănuată fiecărui membru cu două zile mai înainte.

§. 22.

Agendele comitetului sunt:

a) Alegerea prezidenței și a viceprezidenței din sinul său.

b) Alegerea cassei dintre membrii fondatori, pre viața, ordinari sau onorari ai reuniunii cu locuința în Blăși.

c) Alegerea secretarului dintre membrii ajutători și onorari ai reuniunii cu locuința în Blăși.

d) Receperea membrilor fondatori, pre viața, ordinari și ajutători.

e) Asemnarea erogățiilor la casă.

f) Administrarea averii reuniunii.

g) Ingrigirea de înmulțirea averii reuniunii prin aranjarea de petreceri, concerte, prelegeri publice, sortiri (v. §. 8, d), cospoziții, colecte și alte mijloace corespunzătoare.

h) Efectuarea concluziilor adunării generale.

i) Statorirea și substernerea la adunarea generală, a proiectelor ce se referă la punerea în lucrare, la dezvoltarea și înaintarea scopului reuniunii.

k) Examinarea rațiunilor cassei și prevedute cu observările sale, substernerea lor la adunarea generală.

l) Compunerea proiectului de buget și substernerea lui la adunarea generală.

m) Ficsarea termenului convocării adunării generale, ordinare și extraordinare.

§. 23.

Autenticarea procesului verbal al ședinței comitetului se va efectua în procesul ședinței a comitetului.

X. Oficialii Reuniunii.

§. 24.

Oficialii reuniunii sunt:

a) Prezidența și viceprezidența.

b) Cassier'a.

c) Secretariul.

Toți se aleg pre trei ani și se potu realege.

Tote afacerile oficialilor se îndeplinesc gratuit.

§. 25.

Detorințele prezidenței sunt următoarele:

a) Convoca și conduce adunările generale și ședințele comitetului.

b) Supraveghează executarea concluziilor adunării generale și a comitetului.

c) Reprezintă reuniunea față cu autorități și față cu persoanele străine reuniunii.

d) Dispune în interesul reuniunii în toate cazurile nereșervate pentru adunarea generală sau pentru comitet.

e) Revelează din cându în cându cassa reuniunii.

Viceprezidența substituie pre prezidența în cazurile de absență, împiedecare sau morțe.

§. 26.

Cassier'a:

a) Păstra exact rațiunile reuniunii și le substernă comitetului pentru examinare și substernere la adunarea generală.

b) Ingrigesc de încasarea punctuală a complotiilor reuniunii, conformu instrucțiilor primite de la comitet.

c) Raportăza la fiecare patru ani despre starea casei.

d) Ori cându i se va cere din partea prezidenței sau a comisiei comitetului, arăta toate valorile reuniunii, și starea casei, și cu unu cu vântu are se se acomodeze strânsu dispozițiilor cuprinse în concluziile comitetului și în regulamentul afacerilor interne.

§. 27.

Secretariul împlinesc toate afacerile scripturistice ale reuniunii, și duce procesele verbale ale adunărilor generale și a ședințelor comitetului.

XI. Dispoziții generale.

§. 28.

Reuniunea și internatul, ce-lu va înființa, respective subvenționa ea, se pune sub patronatul Metropolitului român greco-catolic din Blăși.

§. 29.

Internatul ce-lu va înființa reuniunea, va stă asemenea celorlalte institute greco-catolice române sub inspectiunea ministrului reg. ung. de culte și de instrucțiunea publică, care inspectiune o va deprinde pre calea inspectoratului regesc comitatensu de școli.

§. 30.

Actele oficiale ale reuniunii trebuie se fia prevedute cu subscrierea prezidenței și a secretarului.

§. 31.

Afara de evenimente extraordinare si neprevedute, numai in acelu casu se pôte desfiintiá reuniunea, déca numerulu membriloru ei fundatori, pre viétia si ordinari s'ar' reduce sub 12.

Desfiintiarea ei are se se decida prin adunarea generala, ér' averea se va predá in administratiunea Veneratului Capitulu metropolitanu din Blasiu, cu acea restringere cá in prim'a linia se o póta intrebuintiá numai spre scopulu indicatu in acestea statute.

§. 32.

Conclusele referitóre la modificarea statuteloru, si eventualu in casulu desfiintiárei reuniunei si cele referitóre la predarea averei ei, inainte de eferuire, se voru substerne Ministeriului reg. ung. de interne.

§. 33.

In casulu cându reuniunea s'ar' abate dela scopulu ei precisatu in aceste statute, in câtu prin continuarea activitáti ulterioáre s'ar' periclitá statulu seau interesele materiale ale membriloru ei, guvernulu va fi indreptatítu se suspenda activitatea reuniunei si se ordoneze investigatiune normala, ér' dupa terminarea investigatiunii, conformu rezultatulu aceleia, a indatorá reuniunea la cea mai esacta respectare a statuteloru, seau a o desfiintiá.

Blasiu, in 27 Aprilie 1890.

Aceste statute au fostu prevedute cu clusul'a de aprobare de cátra Inaltulu Ministeriu reg. ung. de interne cu datulu de 4 Octobre 1890, Nr. **70053**

V—10.

Incunoscintiare.

La intrebarile facute din mai multe parti, cá opulu mieu: „Indreptariulu pentru predicatori“, va esf de sub tipariu? si cându? — subscrisulu prin acést'a dechiaru, cá din cause neprevedute si piedece ale tipografiei, numitulu opu nu s'a potutu inca tipari, de alta parte si numerulu abonatiloru inca e pucinu, pana de presente abia se urca la o suta; cu tóte aceste inse am sperantia cá celu multu pre finea anului curentu se ésa de sub tipariu, -lu voi tipari de si din preamodestulu mieu propriu. Deci din nou recurgu la caldurosulu spriginu alu veneratulu cleru romanu, rogandu-lu cá din interesulu bine priceputu alu literaturéi nóstre besericesci-nationali si alu culturéi poporulu nostru, se binevoiesca a-mi spriginí modest'a lucrare prin binevoitori'a abonare la numitulu opu atátu de eftinu si de unu practiculu folosu. Mai vértosu me intorcu catra fratii preoti din dieces'a Oradana. Totu cu o cale aducu multiamita pentru felicitárele si incuragiarile primite in scrisu din diferite parti dela mai multi demai protopopi si preoti binevoitori.

Cu tóta stim'a

Ciulesci in 13 Novembre 1890.

Vasiliu Budescu,
parochu in Csujafalva.

Eseges'a dogmatica din Evang. lui Joannu c. I.

(Continuare din Nr. 4).

Viersu 3. Relatiunea lumii cátra cuvéntulu consista intru ace'a cá cuvéntulu e creatoriulu lumii. *παντα* — tóte, deci natur'a, spiritele si omulu. Se dice: „s'au facutu“; absolute, seau cu privire atátu la forma cátu si la materia, adeca: *s'au creatu*. Deci aici nu póte fi vorba de o singura zidire din materia. Nu este simpl'a repetitiune a unei cugetári cându adauge: „*Si fára de densulu*“. Mai susu principal-minte vol ea se esprime ace'a cá *tóte s'au creatu*; éra aici cá nu prin altulu cineva, ci prin singuru cuvéntulu s'au creatu tóte. In particul'a *δια* jace relatiunea cuvéntulu creatoriu cátra Tatalu. De óra-ce Fiulu are esenti'a sa din eternu dela Tatalu; deci si ace'a cá e creatoriu are dela Tatalu, seau dicundu: e comuniunea ambiloru a Tatalui si a Fiului.

Nu e indoiéla cá Joannu doctrin'a acést'a a creárii vol de a o opune deadreptulu celoru dóue gresiele eretice ce erau pre atunci despre creatiune prin cutare-va dintre Dieii seau Eroii mai inferiori, adeca prin Demiurgu.

Viersu 4. Cu viersulu alu 4-le incepe unu siru nou alu ideiloru; se espune relatiunea cuvéntulu creatoriu cátra creatur'a s'a umana, carei'a dintru inceputu -i erá isvorulu de viétia; se restauréza in omu viéti'a ideala, in specialu in poporulu israeliticu.

Unii astfeliu traducu acestu viersu alu 4-le: „*Ce s'a facutu, intru densulu, viétia erá*“; dar' acésta impartire e violenta, ce a nascutu controversie si la sántii parinti.

Λογος este si *ζώνη* = viétia, si inca viétia intru sine deplinita, dar' in acestu locu se dice a fi viétia si cu privire la genulu omenescu, seau isvoru datatoriu de viétia; acél'a dede ómeniloru nu numai viétia fisica, ci si viétia spirituala seau ideala. Déca omulu se afla in statulu, care a voitu Domnedieu se aiba acél'a in momentulu creatiunii, acél'a se dice a avé viétia spirituala si ideala. Autorulu si reparatorulu acestei vietii spirituale este *λογος*.

De sine ins'asi se póte escá intrebarea cum *λογος* póte fi autorulu si reastauratorulu vietiei ideali a genulu omenescu, nainte de intruparea sa? Evangelistulu raspunde: „*si viéti'a erá lumin'a (φως) ómeniloru*“, seau *λογος* erá isvorulu luminatoriu, adeca prin revelatiuni si prin gratie seau daruri; *λογος* a fostu autorulu a totu adeverulu, asiá incátu ómenii poteau cunosce pre Domnedieu si relatiunea loru cátra acél'a, si astfeliu poteau a traí viétia spirituala. Deci in loculu acést'a prin *lumina* nu suntu de a se intielege daruri naturali d. e. minte, daruri supranaturali. Éra de óra-ce se dice in generalu cá *logos* e lumin'a ómeniloru, acésta activitate a cuvéntulu

nainte de intrupare e de a se referi la intregu genulu omenescu, pagâni si evrei si la ambele staturi ale genului omenescu, atât la statulu naturei inocente, câtu si la statulu naturei cadiute. Căci abia ce protoparintii nostri fura goniti din paradisu, li-se dede deja speranti'a Mesiei, si oper'a rescumperării s'a preparatu sub patriarhi si acusi mai indeplinu sub Moise. Ma si in popórele pagâne s'a dezvoltatu consciinti'a pecatului si necesitatea penitentiei. Tóte acestea se atribue Cuvântului luminatoriu.

Viersu 5. „Si lumin'a intru intunerecu luminéza“. Aceste dice evangelistulu seu voindu de a aretá cá activitatea luminatória a cuvântului a duratu deja si pre tempulu seu, seau se strapune cu mintea sa in secele antemesiane cá si cum ar fi privitoriulu coruptiuni ce erá pre atunci.

Déca lumin'a e cunoscinti'a lucrurilor divine, si véti'a religioso-morala, asia prin opositiune intunereculu va se fia: necunoscinti'a lui Domnedieu superstitiunea, retacirea si coruptiunea. Aci inse intunereculu se ia metaforice pentru insi-si ómenii cari retacescu intru intunerecu, in specie: pentru lumea pagána, a carei'a nesciintia si reutate s. Paulu in ep. contra Rom. 1, 2 destulu de lamuritu o scrie. Deci evangelistulu dice. „Cuvântulu neci pre pagani nu i-a parasitu de totu, ci i-a luminatu pre acei'a prin graiulu consciintiei, prin darulu internu, asia in câtu si dânsii voru poté face acelea ce suntu ale legii morali. „Si intunereculu nu o-a cuprinsu“, va se dica: popórele pagâne remasera in coruptiunea lor. Nu au cuprinsu prin credintia lumin'a, adeca pre Cuvântulu si dogenele aceli'a, neci voira a se indreptá dela faradelegi.

Viersu 6. 7. 8. Cuvintele prime din v. 6 s'aru traduce mai corectu „S'a facutu omu, care a fostu tramisu dela Domnedieu“.

Vorbindu Ioanu despre relatiunea Cuvântului cátra ómeni, unde disese cá Cuvântulu e lumin'a lumii, i veni in minte retacirea ce latiau invetiaceii lui Ioanu botezatoriulu despre invetiatoriulu lor, cugetându cá acest'a ar' fi Mesia si lumin'a lumii. Deci intrerumpe firulu vorbirei si in trei viersuri, cá si intru parintesu refutéza gresiél'a numita, arctându cá e mare deosebire si antitesa inte Cuvântulu si intre Ioanu, cu privire la natur'a, demnitatea si destinatiunea aceli'a. Logos nu e creatu ci e din eternu, ér' Ioanu e creatu; logos este Domnedieu, Ioanu omu, logos este la Tatalu din eternu, adeca: Fiulu Tatalui; Ioanu e tramisu dela Tatalu, adeca: profetu. Ioanu cá profetu numai acca destinatiune avú cá se fia intru marturia, se marturiséscá cá acca lumina intrupata deja a aparutu in persóna omenésca si cá s'a apropiatu mántuirea genului omenescu. Deci nu Ioanu e Mesia seau lumin'a

ci elu marturisesce de lumin'a deosebita de dânsulu cá prin predicarea lui Ioanu toti se créda in Mesia. Accésta destinatiune alui Ioanu botezatoriulu — de a marturisi de Mesia — numai prin cuvinte se deosebesce de destinatiunea ce evangelistii atribuiescu lui Ioanu de a predicá botezulu penitentiei.

Viersu 9. 10. Dupa restornarea gresielelor invetiaceiloru lui Ioanu botezatoriulu, reapuca érase firulu intreruptu alu vorbirei, asia cá cele ce disese pre seurtu in v. 5, acelea le repetéza mai cu temciu in v. 9 si 10 si atunci in v. 11 -si continua vorbirea mai departe.

„Erá lumin'a cea adevérata“, deci nu Ioanu, ci acelu logos despre care vorbi mai susu; elu erá lumin'a cea adevérata, seau lumin'a deplinita, care are lumina dela sine, si totudcaun'a in deplinu luminéza. Căci si Ioanu botezatoriulu se dice lumina, inse lumina relativa, care a primitu lumin'a dela altulu, adeca dela Domnedieu. Deci Ioanu erá numai *factia ardiendu si luminându* (ev. Ioanu 5. 35), dar' logos e lumin'a deplinita, carca deci luminéza pre toti ómenii, adeca pretotindenea luceste.

Ce urméza e reu tradusu. Mai corecta e traducerea „Erá lumin'a cea adevérata, carea luminéza pre totu omulu venindu in lume“: *Venindu*; adeca: Elu, logos, Mesia. Prin fras'a ultima — cá si caracteristica — se intemnéza Mesia, care cá din vécuri predisu prin profeti, se asteptá se vina in lumea acést'a. Dânsulu si înainte de intrupare deja prin activitatea sa a fostu acca lumina in lume, si de óra-ce lumea e creatur'a lui, ce se potea asteptá cu mai mare dreptu decâtu cá creatur'a se priméscá pre creatoriulu seu si se-i fia cu ascultare? Dar' lumea, prin faptele sale nu l'a cunoscutu.

Lumea are deosebite insemnatáti: a) insémna universulu, b) paméntulu, c) genulu omenescu, d) ómenii pecatosi. La loculu nostru lumea se numesce prin patru cuvinte, in loculu din urma se pune pentru ómenii pecatosi si mai vértosu pentru popórele pagâne corupte.

Viersu 11. Cu v. 10 fini evangelistulu calea ce avea de a repeti din doctrin'a despre logos, ce le disese deja la v. 5, Deci dara dupa-ce a desfasuratu activitatea Cuvântului in genere, adeca cátra genulu omenescu, intru acestu viersu se va dice cá logos specialminte a nutritu si luminatu pre poporulu israeliticu.

„Intru ale sale a venitú“. Prin *ale sale* s'ar' poté intielege si lumea, seau baremi genulu omenescu, dar' atunci ar' fi de prisosu repetitiunea; afara de acca in s. scriptura a testamentului vechiu poporulu israeliticu prin eminintia se numesce de proprietatea, posesiunea lui Domnedieu, deci si la acestu locu e de a se intielege acestu poporu. Logos,